

OCTOBER 2016

UWEVWIN ORHERE

RO GHWOGHWO UVIE RI JIHOVA



IYOVWINRETA RE CHE YONO VWE:
NOVEMBER 28-DECEMBER 25, 2016



UHOHO RQHĒ OPHARO QBE NA:

LUXEMBOURG

Iniwɔ ri ghwohwo ota kɛ qshare ɔvo vwɛ asan ra da rhuɛrɛ imoto. Ayen vwɛ itrati re se *Ero vɔ* wo *vwɔ ni Baibol na?* vwɔ kpɔ iroro royen kpo Ota rɛ Oghɛnɛ

IHWO REHĒ ƐKUOTɔ NA

562,958

IGHWOGHWOTA

2,058

IHWO RE RHE
ƐKAROPHIYɔ NA VWE
2015

3,895

IYOVWINRETA

3 IKUEGBE RĒ AKPEYEREN
Me Davwɛngba Me Vwɔ Vwɛrokere
Omamɔ Udje

8 UDUGHWRĒN RĒ NOVEMBER 28–DECEMBER 4
“E Jɛn Erhorha Ɛghɔ Chɔrɔ
Ovwan Ɛro-o”

13 UDUGHWRĒN RĒ DECEMBER 5-11
Sɛro rɛ Omakpokpɔ rɛ Ɛwɛn, Wɔ
da Ga Vwɛ Ɛkuotɔ Ofa

Vwɛ ikpe evo rhire na, ihwo rɛ ɛkuotɔ sansan yehe evunrɛ ikoko buebun. Uyovwinrota rɛsosuɔ na cha chɔn avwanre uko vwɔ riɛn obo re dje uvi rɛ ɔdavwɛ vwɔ kɛ ihwo rɛ ɛkuotɔ efa re rhe ukoko avwanre. Uyovwinrota rivɛ na che djekpahlen oborɛ ihwo re ga vwɛ ɛkuotɔ ofa sa vwɔ sɛro rɛ ɛdia rɛ ɛwɛn rayen.

18 Wɔ “Yɔnrɔn Omamɔ rɛ Aghwanre”?

21 UDUGHWRĒN RĒ DECEMBER 12-18
Bɔn Esegbuyota Wɛn Gan Kpahlen
Iphierophiyɔ Wɛn

26 UDUGHWRĒN RĒ DECEMBER 19-25
Wwo Esegbuyota Kpahlen Ive rɛ Jihova

Iyovwinreta ivɛ nana cha fuɛrɛn ɛbɛrɛ ivɛ rɛ esegbuyota re djiɛ sɛ royen vwɛ Hibru 11:1. Uyovwinrota rɛsosuɔ na dje oborɛ esegbuyota avwanre sa vwɔ rho je ganphiyɔ. Uyovwinrota rivɛ na dje oboresorɔ uvi rɛ esegbuyota vwɔ vrɛ a de vwɔ riɛn ebruphiyɔ rɛ Jihova rhuɛrɛ vwɔ kɛ avwanre.

31 Wɔ RIƐNRE JOVWO?

A shɛ ɔbe nana-a,
oyen ɛbɛrɛ-ɔvo rɛ
owian rɛ uyono ri
Baibol rɛ akpɛje, re
ruɛ womarɛ itetoro ro
wonhwo.

Wɔ da guɔnɔ ru
itetoro, biko kpo
www.jw.org/urh.


UWEVWIN ORHERɛ[®]
RO GHWOGHWO UVIE RI JIHOVA

Jokpanɛ ke djerephia, asan ri nɛ Baibol rhe eje ra vwɔba tota, *Baibol Oƒuanfon Na* oyen i nurhe, ɛkɛvuɔvo, e si ibieta na nene obo re siɛ eta rɛ Urhobo asaɔkiephana. Wɔ da rha mrɛ *NW*, gba riɛn nɛ *New World Translation of the Holy Scriptures, 2013 Edition*, oyen o nurhe.

The Watchtower (ISSN 0043-1087) Issue 15 October 2016 is published monthly with an additional issue published in January, March, May, July, September, and November by Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc.; L. Weaver, Jr., President; G. F. Simonis, Secretary-Treasurer; 1000 Red Mills Road, Wallkill, NY 12589-3299, and by Watch Tower Society of Jehovah's Witnesses Ltd/Gte, P.M.B. 1090, Benin City 300001, Edo State. Periodicals Postage Paid at Brooklyn, NY, and at additional mailing offices. **POSTMASTER:** Send address changes to Watchtower, 1000 Red Mills Road, Wallkill, NY 12589-3299. © 2016 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Printed in Nigeria.

October 2016

Ukori 137, Ukeri 15 URHOB



Me Davwengba Me Vwo VweroKere Omamọ Udje

THOMAS MCLAIN YEN GBIKUN NA

Me da nọ: “Wọ riẹn ikpe mẹ?” Izak Marais rọhẹ Patterson, vwe New York da kpahen kẹ vwe nẹ, “Me riẹnre den.” Ọke yena me hẹ Colorado ro vwo se vwe na. Ji mi gbikun rẹ obo re ghwa ota yena rhe.

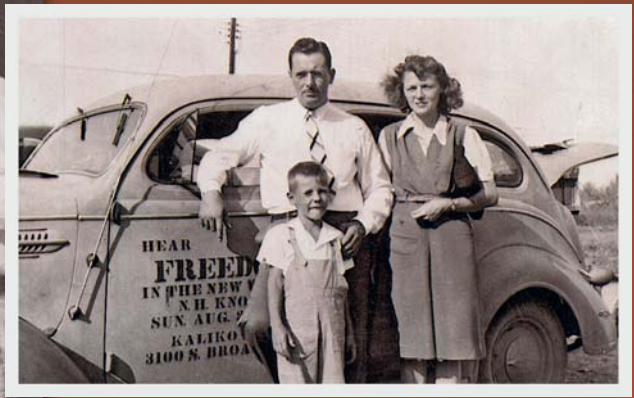
E VWIẸ vwe vwe Wichita, obẹ Kansas, U.S.A., vwe December 10, 1936. Mewwe yen omọkpako rẹ emọ ene rẹ oşẹ vẹ oni mẹ vwiwere. Oşẹ vẹ oni mẹ re se William vẹ Jean nabọ ga Jihova. Oşẹ mẹ yen odibo rukoko, oyon ode re se oniọvo rọ vwerote ukoko na vwe ọke yena. Oni mẹ rode re se Emma Wagner yen vwe Baibol na vwo yono oni mẹ. Ọ je vwe Baibol na vwo yono ihwo efa buebun kerẹ Gertrude Steele rọ gare kerẹ imishonare vwe Puerto Rico.* Mi de rhi vwo ihwo sansan re dia omamọ udje re me sa vwerokeri.

ME KAROPHIYỌ EMAMỌ UDJE

Vwe ovwonvwon rẹ Saturday ovo, ọke me vwo hẹ egbukpe iyorin, me vẹ oşẹ mẹ vwe ọbe rẹ *Uwevwin Orherẹ* vẹ *Consolation* (re se *Awake!* enẹna), vwo kẹ ihwo re wan urhuvwu na. Ọke nana je ẹkuotọ na phi Ofovwin Akpọje II. Idọktọ ovo rọ da udi vroma kọ hanrhe oşẹ mẹ nẹ ọ djoshọ kidie ọ rhonvwe vwobọ vwe ofovwin na-a. Idọktọ na da vwe opharo royen vwo duvwun ọ rẹ oşẹ mẹ, ọ da ta: “Diesoro wọ sa teyen ovwe-ẹ, ovwoshọ ri ghevweghe na!” Oshọ mu vwe, ẹkẹvuvovo obore oşẹ mẹ ruru na vwerhen ovwe oma mamọ. Ọ kpahen kẹ-ẹ, ọ ghwa tenrovi ẹbe rọ vwo kẹ ihwo ri kokori na. Siẹvuvovo na, isodje ovo kọ wanvren, idọktọ na de bunu se nẹ, “Yanrhe rhi mu ovwoshọ nana!” Isodje na vwo mrẹ nẹ oshare na da udi vroma, kọ vuere nẹ, “Kpo uwevwin wen, wo je udiẹda vwo!” Ayen ihwo ivẹ da yanran. Uduefiogbere rẹ Jihova vwo kẹ oşẹ mẹ vwe ẹde yena kẹ vwe omavwerhovwen mamọ. Oşẹ mẹ vwo asan ivẹ re de brẹto vwe Wichita, oşẹ mẹ yen ji brẹto rẹ idọktọ yena!

Me vwo hẹ egbukpe ẹrenren, oşẹ vẹ oni mẹ da she uwevwin vẹ eki rẹ avwanre, ayen da bon uwevwin otete re se muẹ nẹ asan kpo asan, avwanre da je kua kpo asan ra da ma guonọ ukẹcha vwe Colorado. Avwanre dia kẹrẹ asan re se Grand Junction,

* Wo se se ikuegbe rẹ iruo rẹ imishonare rẹ orua rẹ Steele vwe *Uwevwin Orherẹ* rẹ May 1, 1956 aruṣbe 269 re te 272, kugbe ọ rẹ March 15, 1971, aruṣbe 186 re te 190 e rẹ oyibo.



Me vę oşę vę oni mę ęke avwanre vwo kpo oghwękoko vwę Wichita, uvwre rę 1940 fię 1949

Oşę mę ro vwo mudia urhuvwu na ęke rọ vwo vwę imagazini vwo kę ihwo re wanrę

oşę vę oni mę ekobaro, ayen ruiroo rę aghwa je vwerote eranvwe. Fikirę ebruphiyọ rę Jihova vę oruru rayen, a da rhe vwę ukoko mu. Vwę June 20, 1948, oşę mę de bru vwe phiyame vwę ęterhe ame rọhę orhoma rę ugbenu, ọtiyeyen ji te ihwo efa ri ji rhiabọreyọ uyota na, ihwo kerę Billie Nichols vę aye rọyen. Ayen ivę na ga kugbe ęke rę oshare na vwo dia oniruo okinriarię, ọtiyeyen ọ je phia kę ọmọshare rayen vę aye rọyen.

Avwanre vwo omamọ oyerinkugbe vę ihwo ri vwobọ vwę iruo rę Uvie na vọnvọn, ma rho ihwo rę orua rę Steele kerę Don vę Earlene, Dave vę Julia, kugbe Si vę Martha, ayen djobọte akpeyeren mę mamọ. Ayen nęrhę ovwę mřę obo re vwo phi Uvie na phiyọ ędia ęsosuọ sa vwo kę ohwo aghọghọ.

AVWANRE RHOMA KUA

Me vwo hę ęgbukpe 19, ugbeyan avwanre re se Bud Hasty da vuę vwę nę me rhe vwomaba ọyen vwę iruo ọkobaro na vwę United States. Oniruo okinriarię na da taņę avwanre kpo Ruston Louisiana, asan rę iniọvo buebun da dobo rę iruo ęga na ji. A vuę avwanre nę avwanre ru uyono rę udughwřen na eje otoro uchunu rę ihwo re rhere-e. Avwanre da rhe mřę omamọ asan re de se ru uyono

na, a da je nabọ rhuęręphiyọ. Avwanre ru uyono na eje, ękẹvuọvo, uvwre rę ęke ọvo, avwanre ihwo ivę ọvo yen dia uyono na. Ohwo ọvo ta ota na, ọrochekọ kọ rha kpahanphiyọ enọ na. Ọ da dia ębẹre rę udje, avwanre ihwo ivę yen kpo umukpe na, ję ohwo vuọvo nę avwanre-e! Ukuotọ rọyen, oniọvo aye ọvo rọ kpakore da rhe vwomaba avwanre. Ememerha na, ihwo evo rę avwanre yono kugbe ihwo re dobo rę iruo ęga na ji, da ton uyono ęra phiyọ, o rhe kri-i avwanre de rhi vwo ukoko rọ nabọ ghwotọ.

Ędę ọvo, me vę oniọvo Bud da mřę oghwo-ghwota rę Church of Christ, rọ ta ota kpahen ękpo rę Baibol me ghwa rię-ẹn. Ọnana kpogho uvwe emerha, ọ da nęrhę ovwę nabọ roro kpahen ese-gbuyota mę. Vwę ọsoso rę udughwřen ọvo, ọyen mi vwo ru uyono vwę ason rere me sa vwo mřę ękpahonphiyọ rę enọ rọ nọre. Ọyena nęrhę mi ghini ru uyota na ọmę, ọtiyeyena ke me rhero rę ęke ọfa me cha vwo mřę ohwo ọfa tiyeyen.

O rhe kri-i, oniruo okinriarię na da vuę vwę nę mi kpo El Dorado, obę Arkansas, ra vwę ukęcha kę ukoko rọhę oboyin. Me vwo hę oboyin, kọke kọke yen isodje rę Colorado vwo se vwe. Ędę ọvo me vwo yanran, ekobaro evo da ro imoto mę, avwanre de vwo asidęnti vwę Texas, imoto mę da

Avwanre vẹ oniḡvo Mary vẹ Chris Kanaiya
vwọ hẹ iruo aghwoghwo na vwẹ Nairobi



guoghọ yegheyeghe. Avwanre de se oniḡvo oshare ọvo, o de rhi mu avwanre kpo uwevwin royen kugbe uyono. E de ghwoghwo obo re phia kẹ avwanre vwẹ uyono na, iniḡvo na da kẹ avwanre igho. Ayen da she imoto me na idọla 25.

Avwanre de kpo Wichita, asan rẹ ugbeyan me, Oniḡvo McCartney, de ruiruo okobaro. Emeshare royen Frank vẹ Francis, re dia ejime, igbeyan me rhi te nonena. Ayen vwo imoto awanre ọvo rẹ ayen she kẹ vwẹ idọla 25, rọ ghwa dia igho me vwọ she omẹ ro miowirin na. Onana yen obọ ẹsosuọ me vwọ mrẹ phephen nẹ Jihova kẹ vwẹ obo me guonore kidie mi phi Uvie na phiyọ ẹdia ẹsosuọ. Me vwọ hẹ asan rayen, orua nana de dje Bethel Crane kẹ vwẹ, onana oniḡvo aye ro vwo oruru mamọ. Oni royen, Ruth, oyen ohwo ro ji vwo oruru vwẹ Wellington, Kansas, ro ruiruo rẹ okobaro te ọke rọ vwọ vrẹ ẹgbukpe 90. O te ẹgbukpe ọvo-o, me vẹ Bethel da rovwon vwẹ 1958, ọ da rhe vwomaba vwẹ kere okobaro vwẹ El Dorado.

EDURHIE RẸ OMAVWERHOVWẸN

Fikirẹ omamọ udje sansan rẹ avwanre mrẹre nẹ okiemọ rhe, avwanre de brohien ra vwọ vwomakpapotọ kẹ kiruo kiruo rẹ ukoko rẹ Jihova vwọ kẹ avwanre. E ji avwanre kere ekobaro ogheresan

kpo Walnut Ridge rohe Arkansas. Vwoba, vwẹ ukpe rẹ 1962, oma wverhen avwanre mamọ e vwo durhie avwanre kpo iklassi 37 rẹ Isikuru rẹ Gilead. Ọ kẹ avwanre aghoghọ rode, avwanre vwọ rien nẹ Don Steele jehẹ iklassi yena. Avwanre vwo wontọ nẹ isikuru na, e de ji vwe vẹ aye me kpo Nairobi vwẹ Kenya. Oshọ von avwanre evun, ọke rẹ avwanre vwo vren nẹ New York, ẹkẹvuovo oshọ yena hirhe phiyọ aghoghọ ọke avwanre vwọ mrẹ iniḡvo na ri rhi dede avwanre vwẹ asan rẹ aropleni de wontọ vwẹ Nairobi!

Avwanre de rhi vwo ẹguonọ rẹ Kenya vẹ iruo aghwoghwo na. Ihwo ẹsosuọ avwanre vwẹ Baibol na yono re nabọ yanphiaro yen Chris vẹ Mary Kanaiya. Ayen jehẹ ẹga okieje rhi te nonena vwẹ Kenya. Ukpe rọ vwọ kpahon, e de ji avwanre kpo Kampala vwẹ Uganda, avwanre yen imishonare ẹsosuọ vwẹ ẹkuotọ yena. Onana ọke rẹ omavwerhovwen kidie ihwo buegun guonọ yono kpahen Baibol na, ayen da je rhe dia iniḡvo. Ẹkẹvuovo, ẹgbukpe erha gbe ubro vwọ wan nu, avwanre de vren nẹ Africa re vwo orua robọ avwanre. Avwanre de rhivwin kpo United States. Ẹde avwanre vren nẹ Africa, oshọ rohe evun avwanre rho nọ ọ rọ herọ ọke ẹsosuọ avwanre vwọ cha. Avwanre nabọ rhi vwo ẹguonọ rẹ ihwo rẹ Africa na re, avwanre ji vwo ewen nẹ ede ọvo avwanre che rhivwin rhe.

IRUO KPOKPỌ

Avwanre kua kpo Colorado, asan rẹ ose vẹ oni me dia. O rhe kri-i, aye me de vwie omọ ẹsosuọ rẹ avwanre Kimberly, ọ vwọ hẹ ẹgbukpe ọvo gbe emeranwe iyorin, avwanre de rhe vwie Stephany. Onana iruo kpokpo. Kere emiowon, avwanre nabọ davwengba vwọ kon uyota na phiyọ ubiudu rayen. Avwanre guonọ dia omamọ udje vwọ kẹ ayen kirobo rẹ ihwo dia vwọ kẹ avwanre. Ọ da ohwo mamọ nẹ dede nẹ omamọ udje se djobote emọ, ọ dia oyen e vwo vwo imuero nẹ ayen cha ga Jihova siere ayen da ghwanre nu-u. Oniḡvo me otete vẹ oniḡvo aye ọvo de nẹ ukoko na. E rhovwo me yen, e je ayen rhoma rhe vwerokere omamọ udje re phiyotọ kẹ ayen na.

Ɖroevwote rẹ emetẹ na kẹ avwanre aghoghọ, avwanre je davwengba vwo ruẹ eronvwon kuẹgbe kerẹ orua. Ọ vwọ dianẹ ugbenu kerẹ asan avwanre dia na, orua avwanre heha ra da vwẹ oronvwon rọ pha kerẹ ophapha vwọ djẹ vwẹ enu rẹ imicho ri djemu ugbenu (skiing). Avwanre vwẹ ọke nana vwo nene emọ avwanre gbikun kuẹgbe. Avwanre ji gbikun ọke avwanre de chidia riariẹ erhanre vwẹ ovwonvwon. Dede nẹ ayen jehẹ imitete, ayen nọ enọ kerẹ, “Die mi che ru me da ghwanre?” vẹ “Oka rẹ ohwo vọ me cha rọvwon?” Avwanre davwengba vwo yono emọ avwanre eronvwon rẹ ewen; obore ayen sa vwọ tenrovi iruo rẹ ẹga ọkieje vẹ aghwanre rọ herọ ra vwọ rọvwon ohwo ro ji vwo ewen tiyen. Avwanre yono ayen nẹ oronvwe ghwe fo vwọ kẹ imitete-e. Avwanre ta ota nana ọkieje, “Wo se vwo ewen rẹ oronvwe wọ da vrẹ ẹgbukpe 23 re.”

Kirobo rẹ ọsẹ vẹ oni avwanre ruru, avwanre kpo uyono ji vwobọ vwẹ iruo aghwoghwo na kuẹgbe kerẹ orua. Avwanre vwo orhuẹrẹphyotọ rere iniọvo rehẹ ẹga ọkieje vwọ rhe dia uvevwin avwanre. Avwanre je ta omamọ ota kpahen ọke avwanre vwọ ga kerẹ imishonare. Avwanre ji vwo ewen nẹ edẹ ọvo avwanre ihwo ene na se kpo Africa. Emọ avwanre ghene guonọ kpo oyan yena.

Kọke kọke yen avwanre vwo ru ẹga orua, ọkiọvo avwanre ru udje rẹ edia sansan re sa vwomaphia vwẹ isikuru. Emọ na me dia Iseri re kpahan phiyọ enọ. Onana kẹ avwanre aghoghọ, ọ je kẹ ayen udu-efiogbere. Ayen vwọ ghwanra na, ọkiọvo kẹ ayen brenu kpahen ẹga orua na. Edẹ ọvo, fikirẹ ofudjevwe, me da van ku ayen nẹ ayen kpo uvun rayen, avwanre rhe che ru ẹga orua na-a. O gbe ayen unu mamọ, kẹ ayen viẹ ayen da je tanẹ ayen guonọ ruo. Ọ da nerhẹ avwanre mrevughe nẹ emọ na vwo ọdavwaro kpahen eronvwon rẹ ewen vwẹ ubiudu rayen. Ayen de rhi vwo ẹguonọ rẹ uyono na, avwanre je kẹ ayen uphen vwọ ta ewen rayen. Ọ bẹn ọkiọvo siẹrẹ ayen da tanẹ ayen vwo imuero kpahen iyono rẹ Baibol evo-o. Dedena, avwanre riẹn obo rehẹ ubiudu rayen. Avwanre de nene ayen fueren ota na nu, kẹ ayen rhiaboreyọ ẹro rẹ Jihova vwo ni edia na.

RE VWO WENE NENE EWENE EFA

Ememerha na, owian ra vwọ gherẹ emọ na de rhi notọ. Womarẹ ukẹcha vẹ odjekẹ rẹ ukoko rẹ Jihova, emọ avwanre de rhi vwo ẹguonọ rẹ Jihova. Oma vwerhen avwanre mamọ ayen vwọ ton iruo ọkobarọ phiyọ ọke ayen ghwe vwo wontọ nẹ isikuru nu, ayen de ji yono iruo ayen sa vwọ gherẹ oma rayen. Ayen vẹ iniọvo eya ivẹ efa de kpo asan ra da ma guonọ ukẹcha vwẹ Cleveland rọhẹ Tennessee. Urhuru rayen si avwanre ọkieje, je oma vwerhen avwanre nẹ ayen hẹ ẹga ọkieje na. Me vẹ aye me da rhoma ton iruo ọkobarọ phiyọ, rọ rhe kẹ avwanre uphen rẹ ẹga efa. Me gare kerẹ ọchuko rẹ oniruo okinriariẹ, avwanre je wiowian vwẹ eghwẹkoko.

Tavwen emọ na ki kpo Tennessee, ayen ke kpo oghon ukoko rọhẹ London, obẹ England. Vwẹ oboyin, Stephany, rọhẹ ẹgbukpe 19 ọke yena da mrẹ Paul Norton, rọ ga vwẹ Bẹtẹl. Ayen vwọ yanran ọke ọfa, Kimberly da mrẹ Brian Llewellyn, rọ vẹ Paul gba wiowian vwẹ asan ọvo. Paul vẹ Stephany da rọvwon ọke ro vwo te ẹgbukpe 23 nu. Brian vẹ Kimberly da rha rọvwon ukpe rọ vwọ kpahon, ọke rọ vwọ hẹ ẹgbukpe 25. Ayen ghene dia te ẹgbukpe 23 tavwen ayen ke rọvwon. Ayen rọvwon ihwo rẹ ayen guonọ rọvwon, avwanre nabọ ghwobọphiyọ ojẹ rayen.

Emọ na vwẹ avwanre nẹ omamọ udje rẹ avwanre kugbe esẹ vẹ ini rode rayen chon ayen uko vwo nyupho rẹ iji rẹ Jesu nẹ ‘a ka guonọ Uvie na esosuọ,’ tobọ vwẹ ọke rẹ uweren ogangan. (Mat. 6:33) Vwẹ April 1998, e de durhie Paul vẹ Stephany kpo iklasi 105 rẹ Isikuru rẹ Gilead. Ayen vwo wontọ nu, e de ji ayen kpo Malawi vwẹ Africa. Ọke vuọvo yena, e de durhie Brian vẹ Kimberly kpo Bẹtẹl rọhẹ London, omọke vwọ wan nu, e de wene ayen kpo Bẹtẹl rọhẹ Malawi. Oma vwerhen avwanre mamọ kidie onana yen akpọ ro me yovwin rẹ ighene se yerin.

EDURHIE OYOYOVWIN ỌFA

Vwẹ January 2001, ọyen e vwo se use yena mi djunute vwẹ ọtonphiyọ yen. Oniọvo Marais, rọ dia

oniruo rẹ Umẹ Rọwẹrote Iruo rẹ Efanfan, da vuẹ vuẹ nẹ ukoko na guoño vuẹ uyono vwo mu ke ihwo ri ruiruo rẹ efanfan rehe akpọneje, ọtiyena, a guoño yono uvwe me vuẹ dia ovo usun rẹ ihwo ri che yono ayen dede nẹ me he ẹgbukpe 64. Me ve aye me da nẹrhovwo kpahon, je vuẹ ini avwanre kpahon. Ayen guoñre nẹ avwanre yanran, dede nẹ ayen rha cha sa mre ukęcha avwanre-e. Mi de se ukoko rhivwin nẹ avwanre vwomakpahoto vuẹ ke uphen oghanhanre nana.

Ọke yena, avwanre da rhe riẹn nẹ oni me vwo oga rẹ ikansa. Me da vuẹ nẹ avwanre cha domaji rere avwanre ve oniọvo me Linda sa vuẹ vwerote. Oni me da ta: “Wọ nama davwo-on, oga na cha tobọ ganphiyọ wọ rha yanra-an.” Ọtiyẹn Linda je ta. Obicha ve omaevwoze rayen kugbe iniọvo rẹ ukoko na te avwanre ewen mamọ! Avwanre vwo kpo Watchtower Educational Center vuẹ Patterson nu, ọke vwo rhie, Linda de se vwe nẹ oni me ghwu nure. Vwo nene odavwe rẹ oni me, avwanre de muomaphiyọ iruo kpokpo nana vonvon.

Asan esosuọ re ji avwanre ra yen oghon rẹ ukoko rohe Malawi, asan rẹ emọ avwanre ivẹ ve eshare rayen hepha, a mre vwo dje aghoghọ roye-en. Oma vwerhen avwanre mamọ avwanre vuẹ mre ohwohwo! Vwo nẹ etiyin, avwanre de kpo Zimbabwe ve Zambia. Me vuẹ ẹgbukpe erha gbe ubro



Avwanre ve Paul, Stephany, Kimberly kugbe Brian vuẹ oghon ukoko rohe Malawi, vuẹ ukpe rẹ 2002

vwo yono ihwo ri ruiruo efanfan. Ọke yena vuẹ wan nu, a da tanẹ avwanre rhivwin kpo Malawi re si ikuegbe rẹ iniọvo ri rhiromre omukpahen kidie ayen rhonvwe vwobọ vuẹ osegehe rẹ usuo-on.*

Vuẹ ukpe rẹ 2005, avwanre de rhivwin kpo Basalt vuẹ Colorado, me ve aye me da rhoma ton iruo rẹ okobaro phiyọ. Vuẹ 2006, Brian ve Kimberly da rhe dia kerẹ avwanre ọke rẹ ayen vwo vwie emete rayen ivẹ Mackenzie ve Elizabeth. Paul ve Stephany je ga vuẹ Malawi, Paul ga vuẹ Umẹ Rọwẹrote Oghon Ukoko na. Asaokiephana, mi vwo siekerẹ ẹgbukpe 80 re na, o ke vuẹ aghoghọ me vuẹ mre ighene ri nene uvwe wian jovwo ayen vwo vwobọ vuẹ iruo na vonvon. Avwanre vwo omavwerhovwen enena fikire omamọ udje re phiyotọ ke avwanre, kugbe o rẹ avwanre ji phiyotọ ke emọ ve ivwromọ rẹ avwanre.

* Kerẹ udje, se ikuegbe rẹ akpeyeren rẹ oniọvo Trophim Nsomba vwe Uwewwin Orherẹ rẹ April 15, 2015 aruẹbe 14-18, o rẹ oyibo.

Avwanre he iruo aghwohwo na ve ivwromọ avwanre





“E Jẹn Erhorha Ẹghọ Chọọ Ovwán Ẹro-o”

“E jẹn erhorha ẹghọ chọọ ovwán ẹro-o.”—HIB. 13:2.

UNE: 124, 79

DIE YEN ẸKPAHỌPHIYỌ WẸN?

Diesorọ e vwo wene ẹro re vwo nẹ erhorha?

Mavọ yen Boaz vwọ vwẹ ẹro rẹ Jihova vwo nẹ erhorha vwo ni Rutu?

Idjerhe vọ yen avwanre se vwo dje uruemu esiri vwọ kẹ erhorha?

Ọ VRE ẹgbukpe 30 re, Osei,^[1] rọ je dia Oseri rẹ Jihova vwẹ ọke yena-a, vwo nẹ Ghana kpo Europe. Ọ da ta: “Me da rhe mrẹvughe nẹ ihwo buebun tobọ davwenrọ mẹ-ẹ. Aruọke na ji shephiyọ oma mẹ-ẹ. Ekpahen ro mu vwe ọke mi vwo vrẹn nẹ asan re de wontọ nẹ aropleni ganre mamọ, ke me viẹ.” Osei riẹn ejajẹ rẹ ihwo na-a, ọtiyena ọ vrẹ ẹgbukpe ọvo o ki se vwo omamọ iruo. Ọ vwọ dianẹ orua rọyen sheri kẹ na, kọ rhe dia ẹdia rẹ ọruvwohwo, urhuru ro vwo kpo ko sio.

² Vwẹ ẹro roro obo wọ guọnọre nẹ e ru kẹ wẹ ọ da dianẹ wẹ yehẹ ẹdia tiyena. Oma cha vwerhen owẹ siyẹ a da nabọ dede uwe vwẹ Ọguan Ruvie dede nẹ ẹkuotọ yerẹ ohọroma wẹn fẹnere? Vwọrẹ uyota, Baibol na vwẹ Inenikristi nẹ “e jẹn erhorha ẹghọ” chọọ ayen ẹro-o. (Hib. 13:2) E je

1, 2. (a) Egbabọse vọ yen erhorha buebun hirharokue nonena? (Ni uhoho rẹsosuọ na.) (b) Ẹkarophiyọ vọ yen oyinkọn Pọl vwophia, kẹ enọ vọ yen ọnana ghwa rhe?

a fuɛrɛn ɛnɔ nana: Ɛro vɔ yen Jihova vwo nɛ erhorha? Diesorɔ e vwo wene ɛro avwanre vwo nɛ erhorha? Ukɛcha vɔ yen a sa vwo kɛ ihwo rɛ ɛkuotɔ efa ayen sa vwo riɛn nɛ e rhiabɔdede ayen vwɛ ukoko na?

ƐRO Rɛ JIHOVA VWO Nɛ ERHORHA

³ Jihova vwo sivwin ihwo rɔyen nɛ otɔ rɛ Ijɛpt nu, ɔ da kɛ ayen irhi ri shekpahen uruemu esiri rɛ ayen ru vwo kɛ erhorha buebun rehɛ ohri rayen. (Eyan. 12:38, 49; 22:21) Ɔke buebun erhorha tiɔyena ivwiogbere, ɔtiɔyena, Jihova de vwo omamɔ ɔrhuɛrɛphiyotɔ vwo kɛ ayen. Ɔrhuɛrɛphiyotɔ ɔvo tiɔyen yen uphɛn rɛ ayen vwo gbugbon. —Liv. 19:9, 10.

⁴ Ukperɛ Jihova vwo gba emɔ rɛ Izrɛl nɛ ayen muɔghɔ kɛ erhorha, ɔ da ta ota ro te ayen ɛwɛn, rɔ sa nɛrhɛ ayen vwo erorokɛ. (**Se Eyan-no 23:9.**) Ayen riɛn ‘obo rɔ hepha ra vwo dia ɔrhorha.’ Tavwen ayen ke tobɔ dia eviɛn, ihwo rɛ Ijɛpt na vwo utuoma kpahen ayen fikirɛ asan rɛ ayen nurhe vɛ ɛga rayen. (Jɛn. 43:32; 46:34; Eyan. 1:11-14) Ihwo rɛ Izrɛl na rhiɛromrɛ oja rɔ herɔ ra vwo dia ɔrhorha, ɛkɛvuɔvo, Jihova guɔnɔre nɛ ayen ni ɔrhorha rɔhɛ ohri rayen kerɛ “ɔmoto.” —Liv. 19:33, 34.

⁵ Avwanre ji vwo imuɛro na nɛ Jihova ji vwo ɔdavwɛ rɛ ihwo ri nɛ ɛkuotɔ efa rhe rehɛ ukoko avwanre nonɛna. (Urhi 10:17-19; Mal. 3:5, 6) E de roro kpahen egbabɔse ayen rhiɛromrɛ, kerɛ utuoma yɛrɛ ejajɛ ɔrhorha, ɔ cha nɛrhɛ avwanre guɔnɔ idjerhe re se

3, 4. Kirobo rɛ Eyan-no 23:9 tare, ɛro vɔ yen ihwo rɛ Izrɛl na vwo ni erhorha, kɛ diesorɔ?

5. Die yen cha ɔhɔn avwanre uko vwo vwɛro-kere ɛro rɛ Jihova vwo nɛ erhorha?

vwo dje uruemu esiri vɛ erorokɛ kɛ ayen.—1 Pita 3:8.

OFORI Nɛ E WENE ƐRO Rɛ AVWANRE VWO Nɛ ERHORHA?

⁶ Inenikristi rɛ ɛgbukpe ujin ɛso-suɔ davwɛngba vwo ghwie utuoma rɔhɛ uvwre rɛ ihwo rɛ Ju nɛ ɛwɛn rayen. Vwɛ Pɛntikɔst rɛ ukpe 33, iniɔvo re dia Jerusalem de dje uruemu esiri kɛ Inenikristi kpokpɔ ri nɛ ɛkuotɔ efa rhe. (Iruo 2:5, 44-47) Ɛguɔnɔ rɛ Inenikristi re dia Ju dje vwo kɛ iniɔvo rayen ri nɛ asan efa rhe na, djerephia nɛ ayen ghene riɛn otɔ rɛ ota na “erhorha ɛghɔ,” rɔ dia ‘uruemu esiri re dje kɛ erhorha.’

⁷ Ukoko rɛ ɔke yena vwo rhuaphiyɔ na, uruemu rɛ omaɛfɛnɛ da rhe vwo-maphia. Ihwo rɛ Ju re jɛ Grik de brenu nɛ e chukokue eyauku rayen. (Iruo 6:1) A sa vwo rhuɛrɛ ɛdia na phiɔ, iyinkɔn na da sane eshare ighwrɛn rere ayen vwɛrote ɛdia nana. Edɛ rɛ Grik yen eshare nana vwori, ro djerephia nɛ iyinkɔn na guɔnɔ si ɛwɛn rɛ omaɛfɛnɛ na nɛ ubiudu rɛ Inenikristi rɛ ɔke yena.—Iruo 6:2-6.

⁸ O vwɛ obo ro ru wa-an, asan re nurhe djobɔte ohwo. (Rom 12:2) Vwɔba, ihwo re dia kerɛ avwanre, e re nene wiowian, yɛrɛ e rehɛ isikuru avwanre ta eta ebrabra kpahen ihwo rɛ ɛkuotɔ yɛrɛ ejajɛ efa. Mavɔ yen oka rɛ eta tiɔyena djobɔte avwanre wan? Die yen avwanre ruɛ siɛrɛ ohwo da vwɛ orere yɛrɛ ɛkuruemu avwanre vwo jehwɛ?

6, 7. Die yen djerephia nɛ Inenikristi rɛ ɛgbukpe ujin ɛsosuɔ ghwie utuoma nɛ ɛwɛn rayen?

8, 9. (a) Die yen se djerephia nɛ avwanre vwo ɛwɛn rɛ utuoma yɛrɛ omaɛfɛnɛ? (b) Die yen ofori nɛ avwanre ghwie nɛ ubiudu avwanre? (1 Pita 1:22)

⁹ O ji vwo ọke ọvo rẹ ọyinkọn Pita vwo vwo utuoma kpahen ihwo re dia ihwo rẹ Ju-u, jẹ, ememerha na o de si utuoma na nẹ ẹwẹn rọyen. (Iruo 10:28, 34, 35; Gal. 2:11-14) Idjerhe vuọvo na, avwanre de noso nẹ ẹwẹn rẹ utuoma yerẹ omaẹfẹnẹ rhe avwanre, e jẹ a davwẹngba vwo ghwie nẹ ubiudu avwanre. **(Se 1 Pita 1:22.)** Avwanre se roro kpahen ẹdia nana; otoro asan re nurhe-e, avwanre eje gbare-e ọtiọyena, o vwo ohwo vuọvo ro muwan kẹ usivwi-in. (Rom 3:9, 10, 21-24) Kẹ diesorọ e vwo no nẹ avwanre yovwin nọ ihwo efa? (1 Kọr. 4:7) E jẹ avwanre vwo ẹro rẹ ọyinkọn Pọl ọke rọ vwọ vuẹ ihwo ra jẹreyọ na nẹ ayen “gbe hẹ erhorha kugbe ihwo re kua rhe-e, ẹkẹvuọvo . . . ihwo rẹ evwruvwewwi rẹ Ọghẹnẹ.” (Efe. 2:19) Ẹgbaẹdavwọn re vwo si utuoma re vwo kpahen ihwo rẹ ẹkuotọ ọfa nẹ ẹwẹn cha chọn avwanre uko vwo ku ohwo ọkpokpọ na phiyọ.—Kọl. 3:10, 11.

OBO RE SE VWO DJE URUEMU ESIRI KẸ ERHORHA

¹⁰ Boaz vwẹ ẹro rẹ Jihova vwo nẹ erhorha vwo ni Rutu rọ dia ohwo rẹ Moab. Ọke ro rhi vwo ni udju rọyen vwẹ ọke orhọ, Boaz de vwo oniso rẹ aye ọvo rọ dia ọrhorha rọ je dia ọgbowian, ọke ro vwo gbugbon nene ewiowian na. Boaz vwo nyo nẹ aye na yare uphẹn tavwen o ki gbugbon dede nẹ o vwo uturhi na, Boaz da vwẹ uphẹn kẹ nẹ ọ tobọ yoro evo vwo nẹ ekrun rẹ eka na.—**Se Rutu 2:5-7, 15, 16.**

¹¹ Otaẹtakuẹgbe rọ vwọ kphọn dje-rephia nẹ Boaz vwo ọdavwẹ rẹ Rutu

10, 11. Idjerhe vọ yen Boaz vwọ vwẹ ẹro rẹ Jihova vwo nẹ erhorha vwo ni Rutu rọ dia ohwo rẹ Moab?

fikirẹ ẹdia rẹ ọrhorha rọ hepha. Ọ da nẹrhẹ ọ vuẹ nẹ o sikẹrẹ emetẹ na rere eshare na vwo je kpokpo. Ọ nabọ kẹ ame vẹ emu kirobo rọ vwọ kẹ ewiowian rọyen na. Vwọba, Boaz phiudu-phiyọ awọ ukperẹ ọ vwọ vwẹ ẹro ri saka vwo no.—Rutu 2:8-10, 13, 14.

¹² Ẹguọnọ rẹ Rutu vwo kpahen oni-oronvwe rọyen na te Boaz ẹwẹn mamọ, ọtiọyen ji te orhiẹn rẹ Rutu bruru rọ vwọ dia odibo rẹ Jihova. Uruemu esiri rẹ Boaz na, ọyen odje-phia rẹ ẹguọnọ ro jẹ rheriẹ rẹ Jihova vwo kpahen aye nana ro rhi ‘siomanu vwẹ otọ rẹ ibekpe rẹ Ọghẹnẹ rẹ Izrẹl na.’ (Rutu 2:12, 20; Isẹ 19:17) Nonẹna, uruemu esiri rẹ avwanre dje kẹ “ihwo na ejobi” sa chọn ayen uko vwọ mrẹ uyota na vughe, je riẹn nẹ Jihova vwo ẹguọnọ rayen mamọ.—1 Tim. 2:3, 4.

¹³ E se dje uruemu esiri kẹ ihwo rẹ ẹkuotọ efa re rhe Ọguan Ruvie avwanre womarẹ e vwo dede ayen sasasa. Avwanre se noso nẹ oma vua erhorha na ọtiọyena, ayen rha vwo-maba ihwo-o. Fikirẹ asan rẹ ayen nurhe yerẹ ẹdia rẹ akpeyeren rayen, ọ sa dianẹ ayen nẹ oma rayen nẹ ihwo rẹ ẹkuotọ efa yovwin vrẹ ayen. Ọtiọyena, e jẹ avwanre jowọ ẹsosuọ re vwo dede ayen ji dje ẹguọnọ kẹ ayen. Ọ da dianẹ wo vwo aplikeshoni rẹ *JW Language* vwẹ ejajẹ wẹn, ọ sa nẹrhẹ wo yono oborẹ wo se vwo yeren ihwo nana vwẹ ejajẹ rayen.—**Se Filipae 2:3, 4.**

¹⁴ Ọ sa bẹn kẹ wẹ wọ vwọ yan bru ihwo rẹ orere ọfa ra re nene ayen ta

12. Idjerhe vọ yen uruemu esiri re dje kẹ erhorha se vwo djobọte ayen vwọrẹ erhuvwu?

13, 14. (a) Diesorọ a vwọ davwẹngba vwo yeren erhorha vwẹ Ọguan Ruvie? (b) Mavọ yen e se vwo phi ebẹnbẹn re vwo nene ohwo rẹ orere ọfa ta ota kparobọ?



Avwanre dede erhorha re rhe Ọguan Ruvie avwanre sasasa?
(Ni ẹkoreta 13, 14)

ota. Wo se vwo phi ẹdia yena kparobọ, wọ sa vuẹ ayen oronvwon owo kpathen oma wẹn. O se gbewunu nẹ wọ ve ohwo na vwo iruemu evo kugbe, wọ sa je mrevughe nẹ dorere dasan rọ da vwierẹ ve asan ro de yovwin.

CHỌN IHWO EJE UKO VWỌ RIẸN NẸ WỌ RHIABỌDEDE AYEN

¹⁵ Rere ẹwẹn rẹ erhorha se vwo toto vwẹ ukoko na, nabọ nọ oma wẹn, ‘Ọ da diane me hẹ orere ofa, die me cha guṅṅo nẹ ihwo ru kẹ vwẹ?’ (Mat. 7:12) Vwo odirin siẹrẹ erhorha na de ruẹ ewene na memerha. Ẹsosuṅ, ọ sa diane avwanre ghwe vwo ẹruṅ rẹ iroro rayen yerẹ oborẹ ayen ru emu wa-an. Ukperẹ a vwọ rhero royen nẹ ayen che rhiabọreyọ ẹkuruemu avwanre, o rhe fo nẹ e rhiabọreyọ ayen kirobo rẹ ayen hepha?—**Se Rom 15:7.**

15. Die yen sa chọn avwanre uko vwo dje erokẹ vwọ kẹ erhorha?

¹⁶ E de yono kpathen ẹkuruemu ve asan rẹ erhorha na nurhe, ọ cha nerhe ọlọhọ re vwo nene ayen yerin kugbe. A sa reyọ ọke rẹ ẹga orua avwanre vwo ru ehiahiẹ kpathen asan rẹ erhorha rehe ukoko na yerẹ ekogho na nurhe. Idjerhe ofa e se vwo sikẹrẹ ayen yen e vwo durhie ayen rhe uwevwin avwanre vwọ kẹ emuṅre. Ọ vwọ diane Jihova “rhie ẹchẹ rẹ esegbuyota na phihọ kẹ ihwo ri keferi” na, o rhe fo nẹ avwanre ji rhie ẹchẹ avwanre kẹ erhorha rehe “evwruwevwi rẹ esegbuyota na”?—Iruo 14:27; Gal. 6:10; Job 31:32.

¹⁷ E de nene orua rọ kua nẹ ẹkuoto ofa rhe ghwoṅ ọke kuẹgbe, ọ cha nerhe e dje odavwaro kpathen ẹgbaedavwon rẹ ayen vwo rhiabọreyọ ẹkuruemu avwanre. Ọ sa nerhe avwanre

16, 17. (a) Owọjẹ sansan vọ yen sa chọn avwanre uko vwo sikẹrẹ erhorha? (b) Ukẹcha vọ yen avwanre sa vwọ kẹ ihwo rẹ ẹkuoto efa rehe ukoko avwanre?

mrevughe ne ayen guonɔ ukɛcha ayen se vwo yono ejaje na. Vwɔba, e se ji nene ayen guonɔ asan re ayen cha dia ve iruo re ayen che ru. Owɔɛje nana se djobɔte akpeyeren re oniɔvo na.—Isɛ 3:27.

¹⁸ Dedena, ofori ne erhorha na je davwɛngba vwo wene nene ɛkuruemu re ɛkuotɔ kpokpo na. Rutu phi omamo udje phiyotɔ vwɛ ɛdia nana. ɛsosuo, o muɔghɔ ke ɛkuruemu re asan kpokpo na, o vwɔ yare uphen tavwen o ki gbugbon. (Rutu 2:7) O niro ne oyen uturhi royen kerɛsiɛ a da mre ne ihwo na riosa roye-en. ɔrivɛ, o dje odavwaro phia kpahen uruemu esiri re dje ke. (Rutu 2:13) Erhorha de ji vwo omamo uruemu tiɔyen, o je cha nerhe emotɔ ve iniɔvo na muɔghɔ ke ayen.

¹⁹ Oma vwerhen avwanre ne Jihova

18. Omamo udje re oghɔ ve odavwaro vo yen erhorha sa vwerokere nonena?

19. Diesoro e vwo dede erhorha rehe ohri avwanre?

vwɛ uphen ke ihwo re ɛgborho ejobi ne ayen nyo iyenren esiri na fikire ɛserophɛ royen. O sa diane erhorha na se rhiabɔreyo uyono re Baibol yere kuomakugbe ihwo re Jihova vwɛ ɛkuotɔ raye-en. ɛkɛvuɔvo, o vwɔ diane ayen vwo uphen na asaɔkiephana, o rhe fo ne a chɔn ayen uko rere ayen vwo je erhorha ɛdia vwɛ ohri avwanre? Ukɛcha re avwanre vwɔphia da tobo hanvwe dede, uruemu esiri re dje ke ayen djerephia ne Jihova vwo ɛguonɔ rayen. Kerɛ ihwo re “vwɛ ɛro kere ɔghɛne,” e je a davwɛngba avwanre eje vwo dede erhorha rehe ohri avwanre.—ɛfe. 5:1, 2.

ETA RE ODJEFIOTɔ:

[1] (ɛkorota 1) E wene ode na.

Avwanre dje uruemu esiri ke erhorha ri ne ɛkuotɔ efa rhe?

(Ni ɛkorota 16, 17)





Sero rẹ Omakpokọ rẹ Ewẹn, Wọ da Ga Vwẹ Ẹkuotọ Ọfa

“Mi phi ota wẹn phiḥo udu mẹ.”—UNE 119:11.

ISERI RẸ JIHOVA buebun nonẹna vwobọ vwẹ orugba rẹ aroemrẹ re vwo ghwohwo iyenren esiri na kẹ “kẹgborho kẹgborho kugbe orua korua kugbe epherẹ kepherẹ kugbe ohwo kohwo.” (Ẹvwọ. 14:6) Wẹ ọvo usun rẹ ihwo ri yono ejajẹ ọfa? Wọ ga kerẹ imishonare yerẹ vwẹ asan ra da ma guonọ ukẹcha vwẹ ẹkuotọ ọfa, yerẹ wo kuomakugbe ukoko rọ jẹ ejajẹ rẹ ẹkuotọ ọfa vwẹ ekogho wẹn?

² Kerẹ idibo rẹ Ọghẹnẹ, ofori nẹ avwanre eje phi oma-kpokpọ rẹ ewẹn avwanre vẹ ọ rẹ orua avwanre phiyo ẹdia ẹsosuọ. (Mat. 5:3) Dedena, fikire ewian buebun, ọ sa bẹn ọkiọvo re vwo ru uvi rẹ uyono romobọ. Ẹkẹvuovo, ihwo re ga vwẹ ẹkuotọ ọfa rhiromrẹ egbabọse efa.

³ Vwoba eyono rẹ ejajẹ ọkpokpọ, o ji fo nẹ ayen vwẹ obodẹn rẹ emu rẹ ewẹn vwọ gherẹ oma rayen ọkieje. (1 Kọr. 2:10) Kẹ mavọ ayen se vwo ru ọnana ọ da dianẹ ayen vwo ẹruọ rẹ epherẹ ra jẹ vwẹ ukoko kpokpọ na-a?

1-3. (a) Vwẹ kẹdia kẹdia eje, die yen avwanre phi phiyo ẹdia ẹsosuọ? (b) Egbabọse vọ yen ihwo ri yono ejajẹ kpokpọ hirharokue, kẹ enọ vọ yen ọnana ghwa rhe? (Ni uhoho ẹsosuọ na.)

UNE: 142, 92

DIE YEN ẸKPAHONPHIYO WẸN?

Die yen vwẹ ukẹcha kẹ Daniẹl vẹ ohwo ro si Une Rẹ Ejiro 119 vwọ sẹro rẹ oyerinkugbe rayen vẹ Jihova?

Idjerhe vọ yen ihwo re ga vwẹ ẹkuotọ ọfa sa vwọ sẹro rẹ oyerinkugbe rayen vẹ Jihova?

Siẹrẹ orua da ga vwẹ ẹkuotọ ọfa, mavọ yen emiowon na se vwo yono emọ rayen?

Diesoro emiowwon re dia Inenikristi vwo vwo imuero ne Ota re Oghene te ubiudu re emo rayen?

IMUOSHỌ VWỌ KẸ OYERINKUGBE AVWANRE VẸ JIHOVA

⁴ E rhe vwo eruọ re Ota re Oghene vwe ejaje kpokpo na-a, onana sa dia imuoshọ ke oyerinkugbe avwanre ve Jihova. Vwe egbukpe ujoin riyorin a ke rhe mre oke avwanre nana, Nehemaya niroso ne emo re ihwo re Ju evo ri rhivwin ne Babilon rhe, rha sa je ejaje re Hibru na-a. (**Se Nehemaya 13:23, 24.**) Obo ra vwọ riẹn ayen kerẹ idibo re Oghene koyen ghwrẹ vayabo na kidie ayen rha sa nabọ vwo eruọ re Ota re Oghene-ẹ.—Neh. 8: 2, 8.

⁵ Eşe ve ini evo re ga vwe ekuoto ofa rhe mrevghe ne oruru re emo rayen kpahen uyota na djiro re. Kidie ne ayen nabọ vwo eruọ re obo re yono vwe uyono-o, emu re ewen na rhe te ubiudu raye-en. Pedro^[1] ve orua royen kua ne South America kpo Australia, oshare na da tane, “A da ta ota kpahen eronvwon re ewen, ofori ne e phi ubiudu ve iroro phiyo.”—Luk 24:32.

⁶ E de se ota vwe epherẹ ofa, o nabọ te ewen avwanre kiobo ro dia vwe epherẹ romobo-o. Vwoba, o da dianẹ avwanre riẹn ejaje ofa je-ẹ, o sa nerhe ofu dje ohwo, o ji se djobote ẹga avwanre. Otioyena, ra vwọ soro re oruru ra vwọ ga Jihova vwe ekuoto ofa na, o ji fo ne a soro re oyerinkugbe avwanre ve Jihova.—Mat. 4:4.

4. Die yen sa dia imuoshọ ke oyerinkugbe avwanre ve Jihova? Djudje royen.

5, 6. Die yen esẹ ve ini evo re ga vwe ekuoto ofa rhe mrevghe, ke diesoro?

AYEN SORO RE OYERINKUGBE RAYEN VE JIHOVA

⁷ Oke re vwo mu Daniel ve igbeyan royen kpo evien, ihwo re Babilon ki yono ayen “epherẹ re ihwo ri Kaldia na,” rere ayen vwọ vweroke re ekuruemu rayen. Koyensoro olori ro yono ayen vwo mu ede re Babilon vwọ ke ayen. (Dan. 1:3-7) Ode re mu ke Daniel churobo si Bel, ro dia oghene rode re ihwo re Babilon. O sa dianẹ Ovie Nebukadreza vwe Daniel ne oghene re Babilon rho vwe Oghene royen, Jihova.—Dan. 4:8.

⁸ Dede ne a vwe emu re ovie vwọ ke Daniel, o “de roro” vwe ubiudu royen ne oyen che “gbe oma roye ẹgua-a.” (Dan. 1:8) O soro re oyerinkugbe royen ve Jihova oke ro vwọ he ekuoto ofa kidie o se “ebe” ofuanfon na vwe ejaje re de vwe okieje. (Dan. 9:2) Koyensoro, omare egbukpe 70 vwọ wan nu a je riẹn ve ode re Hibru royen.—Dan. 5:13.

⁹ Ohwo ro si Une Re Ejiro 119, mre ẹgba ne Ota re Oghene rhe ro nerhe o sa kenoma ke iruemu re oke royen. O chirakon re ehweje re isun evo. (Une 119:23, 61) Dedena, o vwe uphen ke eta re Oghene ne e nabọ te ubiudu royen.—**Se Une Re Ejiro 119:11, 46.**

SORO RE OYERINKUGBE WEN VE JIHOVA

¹⁰ Dede ne iruo romobo ve ewian re

7. Die yen ihwo re Babilon na ruru rere Daniel sa vwọ vweroke ekuruemu ve ẹga rayen?

8. Die yen vwe ukẹcha ke Daniel vwọ soro re oyerinkugbe royen ve Jihova vwe ekuoto ofa?

9. Kiobo ra mre vwe Une Re Ejiro 119, ukẹcha vo yen Ota re Oghene vwọ ke ohwo ro si une na?

10, 11. (a) E de yono Ota re Oghene, die yen dia odavwe avwanre? (b) Mavo e se vwo ru odavwe nana? Djudje royen.

ukoko na sa ghene reyọ ọke avwanre, ofori nẹ avwanre eje rhuẹrẹ ọke phiyo vwọ kẹ uyono romobọ vẹ ẹga orua. (Efe. 5:15, 16) Ọdavwẹ avwanre diẹ e di vwo se ẹbe na re yẹrẹ muegbe rẹ ẹkpahonphiyo vwẹ uyono-o. E jẹ e vwo imuẹro nẹ Ota rẹ Ọghenẹ nabọ te avwanre ubiudu rere ọ bọn esegbuta avwanre gan.

¹¹ E se vwo ru ọnana, ofori nẹ e roro kpahen ọdavwẹ rẹ ihwo efa vẹ e rẹ avwanre komobọ siẹrẹ e de ruẹ uyono romobọ. (Fil. 1:9, 10) Ọke buebun na e de muegbe kẹ iruo aghwoghwo, uyono, yẹrẹ ota, avwanre ghwa tẹnroviẹ obo ro djobote avwanre wa-an. Kerẹ udje: Dede nẹ ohwo ro chere emu davwon tavwen ọ ke jẹ kẹ ihwo, ọ rọ davwenre na cha sa vọn evu-un. Ọ da guonọ omakpokpo, ko fori nẹ ọ nabọ muegbe rẹ omamọ emuore

kẹ oma royen. Vwẹ idjerhe vuovo na, e jẹ avwanre davwengba vwọ ghẹrẹ ubiudu avwanre vẹ emu rẹ ẹwen ro fo ọdavwẹ rẹ avwanre komobọ.

¹² Iniọvo buebun re ga vwẹ ẹkuoto ọfa mrẹ erere siẹrẹ ayen de yono Baibol na komobọ vwẹ 'ejajẹ re de vwịẹ ayen.' (Iruo 2:8) Ihwo re tobọ dia imishonare mrẹvughe nẹ ayen sa vwọ sẹro rẹ ọyonregan rayen, oborẹ ayen yono vwẹ ejajẹ ọrhorha na teri-i.

¹³ Alain, ro yono epherẹ rẹ Persia omarẹ ẹgbukpe ẹrenren re tare nẹ, "Mi de muegbe rẹ uyono vwẹ Persia, me tẹnroviẹ epherẹ na. Ọ vwọ dianẹ obo mi se vwo yono ejajẹ na yen me tẹnroviẹ na, o rhe jẹ obo mi yono na

12, 13. Diesoro iniọvo buebun re ga vwẹ ẹkuoto efa vwọ mrẹ erere siẹrẹ ayen de ru uyono rayen vwẹ ejajẹ romobọ rayen?

Vwo imuẹro nẹ uyota na te ubiudu rẹ emọ wẹn
(Ni ẹkoreta 14, 15)



nabọ te ubiudu mę-ę. Koyensorọ me vwọ rhuęę ọke phiyo kọke kọke mi vwọ yono Baibol na vę ębe ukoko na vwę ejaję romobọ mę.”

DJOBOTE UBIUDU RĘ EMỌ WĘN

14 E ję emiowwọn re dia Inenikristi davwęngba rere Ota rę Ọghęnę se vwọ te ubiudu vę ęwęn rę emọ rayen. Serge vę aye rọyen, Muriel vwọ ga vwę ękuotọ ọfa ęgbukpe erha nu, ayen de noso nę ọmọshare rayen rọhę ęgbukpe 17 rhe vwọ omavwerhovwęn kpahen iruo rę ęga na-a. Oni na da ta: “Ọke ri jovwo, oma vwerhọn ọ da vwę French, rọ dia ejaję robọ rọyen, vwọ ghwoghwo ota, ękẹvuovo enęna ivun miovwon ro vwọ ghwoghwo ota vwę ejaję ọfa.” Ọsę na de djefiotọ nę, “Avwanre vwọ noso nę ędia nana cha nęhę ọmọ avwanre ję ęyan oba-ro vwọrę ęwęn, avwanre de brorhięn ra vwọ kua rhivwin kpo ukoko rę avwanre nurhe.”

15 Die yen se mu emiowwọn vwọ rhivwin kpo ukoko rọ ję ejaję rę emọ rayen nabọ vwọ ęruọ rọyen? Ęsosuọ, ayen brorhięn sę ayen ghi-ni vwọ ọke vę ekuakua re vwọ yono emọ na ęguonọ rę Jihova, ji yono ejaję kpokpọ na. Ọrivę, ayen de noso nę emọ na rhe vwọ oruru kpahen eronvwon rę ęwę-ęn yęrę asan rę ayen da ga na-a. Vwę ędia tiyena, emiowwọn na se vwọ ęwęn ayen vwọ rhivwin kpo ukoko rọ ję ejaję rę emọ na nabọ vwọ ęruọ rọyen rere ayen

14. Die yen ofori nę emiowwọn davwęngba vwọ ru, kę diesorọ?

15. (a) Die yen se mu emiowwọn vwọ rhivwin kpo ukoko rọ ję ejaję rę emọ rayen nabọ vwọ ęruọ rọyen? (b) Odjekę vọ yen Urhi Rivę 6:5-7 vwọ kę emiowwọn?

se vwọ mudia gan vwę uyota na.—**Se Urhi Rivę 6:5-7.**

16 Ękẹvuovo, emiowwọn evo je vwę idjerhe efa vwọ yono emọ rayen vwę ejaję rayen dede nę ayen hę uko-ko yęrę ęko rọ ję ejaję rę ękuotọ ọfa. Charles, ro vwọ emetę erha rehę ęgbukpe 9, 12, vę 13, kpo uyono ra da ję ejaję rę Lingala. Ọ da ta: “Avwanre brorhięn ra vwọ vwę ejaję avwanre vwọ yono emọ na, ji vwọ ru ęga orua. Avwanre ji ru udje yęrę heha evo vwę ejaję rę Lingala rere emọ na se vwọ yono vwę ọke yena.”

17 Kevin ro vwọ emetę ivę rehę ęgbukpe iyorin vę ęrenren, vwọ ọrhuęręphiyotọ ọfa kidie ayen vwọ ęruọ rę uyono re ruę vwę ejaję ọfa na-a. Ọ da ta: “Me vę aye mę vwę French rọ dia ejaję avwanre vwọ yono emọ avwanre. Avwanre ji vwọ ọrhuęręphiyotọ re vwọ kpo uyono rę French obọvo emeravwe. Avwanre je reyọ ọke omaerovwo vwọ kpo eghwẹkoko rę French.”

18 Dedena, orua ọvuovo yen che brorhięn rę obo ri che yovwin kę emọ rayen.^[2] (Gal. 6:5) Muriel, re djunute nanayen tare nę ọ vę ọshare rọyen gbobonyę ojevwe rayen fikirę ędia rę ęwęn rę ọmọ rayen. **(Se Rom 15: 1, 2.)** Serge rhe mręvughe nę ayen brorhięn rọ gbare. Ọ da ta: “Vwọ nę ọke avwanre vwọ rhivwin kpo ukoko rę French na, ọmọshare avwanre da rhe yanphiaro vwọrę ęwęn, o de rhi bromaphiyame. Asaọkiephana, ọ ga

16, 17. Ena vọ yen emiowwọn evo vwọ yono emọ rayen dede nę ayen hę ękuotọ ọfa?

18. (a) Odjekę vọ vwę Rom 15:1, 2 yen sa chọn wę uko vwọ rięn obo ri che shephiyọ vwọ kę emọ węn? (b) Iroroję vọ yen emiowwọn efa vwọphia? (Ni eta rę odjefiotọ.)



Davwengba wo vwo yono ejaję kpokpọ na
 rere wo ji vwobọ vwę uyono na
 (Ni ękoreta 16, 17)

kerę ọkobaro ọkieje. Ọ je tobọ vwo ẹwẹn rọ vwọ rhoma ga vwę ẹko ra da ję ejaję rę ẹkuotọ ọfa!”

JĘ OTA RĘ OGHĘNĘ TE UBIUDU WĘN

¹⁹ Fikirę ẹguṅṅọ rọyen, Jihova de ruo rere Ota rọyen, Baibol na vwọ dia vwę ejaję ujoin buebun rere ‘ihwo ejobi vwo vwo erianriẹn ọgbagba rę uyota na.’ (1 Tim. 2:4) Ọ riẹnre nę ihworakpọ sa vwęrote ẹdia rę ẹwẹn rayen siřę ayen de se eta rọyen vwę ejaję ro te ubiudu rayen.

²⁰ Otoro ẹdia avwanre hepha-a, e ję

19, 20. Mavọ yen avwanre se vwo djephia nę e vwo ẹguṅṅọ rę Ota rę Oghęnę?

avwanre brorhiẹn a vwọ ghẹrę ubiudu avwanre vę uvi rę emu rę ẹwẹn. E de yono Baibol na ọkieje vwę ejaję avwanre, avwanre cha sęro rę oma-kpokpọ rę ẹwẹn rę avwanre vę ọ rę orua avwanre, o ji che djephia nę avwanre phi ota rę Oghęnę phiyo udu avwanre.—Une 119:11.

ETA RĘ ODJEFIOTỌ:

[1] (ękorota 5) E wene edę evo.

[2] (ękorota 18) Wọ da guṅṅọ odjeke efa vwę Baibol na re sa chọn orua wẹn uko, se uyowwinrota na “Raising Children in a Foreign Land—The Challenges and the Rewards” rọhę Uwevwin Orhẹrę rę October 15, 2002, ọ rę oyibo.

Wọ “Yonron Omamo re Aghwanre”?

ONANA ikuegbe re omọ owo rọ dia owiogbere vwe omoko owo. Ihwo re omoko na ke wọ jehwe, kidie ayen roro ne o vwo oho-o. Erhorha da rhe oko na, ke ayen vwe omọ na wọ jehwe vwe irharo rayen. Ayen me yonron igbo ive; idono ofuanfon ro pha rhuarho kugbe oro otutuno ro ghanre no idono ofuanfon na ohwohwo ive. Ayen me vwe omọ na ne, “Je o ru wo guonore.” Omọ na me je idono ofuanfon na, o me wọ dje kpo.

Edẹ owo, orhorha owo da no omọ na: “Wọ riẹn-re ne oro otutuno na ghanre no idono ofuanfon na ohwohwo ive?” Omọ na da hwe, o da tane, “E, me riẹnre.” Oshare na da no ne, “Ke diesoro wọ reyo idono ofuanfon na? Wọ da je oro na, igbo wo che vwo cha dia ohwohwo ive re obo wo wwo ri na!” Omọ na da kpahen ke ne, “Me da je oro na, ihwo na cha dobo re eha na ji. Wọ riẹn uchu-re je idono ofuanfon mi kokori re?” Omọ yena dje uruemu oghanhanre owo phia ro sa je dia erere wọ ke imiragua—omamo re aghwanre.

Baibol na da ta: “Yonron omamo re aghwanre ve oho. Ko wọ sa yan idjerhe wen ejobi vwe egbemophe wọ gbe sa kpro owọ we-en.” (Isẹ 3: 21, 23) Koyen, ra wọ riẹn obore “omamo re aghwanre” mudiaphiyọ kugbe obo ra sa wọ reyo vwo ruiruo cha sero re avwanre. Onana chon avwanre uko wọ vrabo re ekprowo re ewen, o je nerhe “owo” re avwanre nabọ muoto.

DIE YEN O MUDIAPHIYO?

Omamo re aghwanre fene erianrien ve eruọ. Ohwo ro vwo *erianrien* vwo evue buebun. Ohwo ro vwo *eruọ* sa mre obore evue na churobo si ohwohwo wan. Ohwo ro rhe vwo *aghwanre* se kuẹ erianrien ve eruọ kugbe, o me vwe ayen ruiruo vwe idjerhe re rhiromre.

Kere udje, ohwo owo sa vwe omoke kren vwo se obo re se *Die Yen Baibol na Se Yono Avwanre?* o mi ji vwo eruọ royen. Oke ra da vwe obo na vwo yono, o sa nabọ kpahenphiyọ enọ na gbagba. O sa ton uyono era phiyọ, je nabọ kpahenphiyọ enọ. Enana eje se djephia ne o yanphiaro vwo re ewen, ekevuovo, ko ghini mudiaphiyọ ne o vwo aghwanre re? O ghwa dia otioye-en. O sa dia ohwo ro fobo riẹn oronvwon. Ekevuovo, siere ohwo na da vwe uyota na vwo ruiruo, o da vwe erianrien ve eruọ re uyota na vwo akpo yerin, ka sa tane, o ghwanra re. O de brohien ro ghwa erere cha, ro djerephia ne o nabọ roro emu te o ki ruo, ka cha mrevghe ne o vwo omamo re aghwanre.

Obo re Matiu 7:24-27 niyenren re ite re Jesu kperi kpahen eshare ive re bon uwevwin. E djise re owo kere “ovweghwanre.” Oshare na vwo roro kpahen obo re sa phia vwe oboro, o da bon uwevwin royen phiyọ enu re oragha. O vwo ero re oniso, o de ru obo ri fori. O niro ne uwevwin ra bon phiyọ enu re ubu yen che me ku yere phere ebo-on. O brohien re aghwanre ro vwo roro kpahen obo ri se ne orhien-ebro royen na rhe. Koyen-soro, oke re okere wọ fa, odju vwo djuo, uwevwin na rhe she-e. Ono na ke ona: Mavo yen e se vwo vwo uwan oghanhanre nana, a me je sero royen?

MAVO MI SE VWO VWO?

Esosuo, noso ne Maika 6:9 tare ne, “Oye omamo re aghwanre ra wọ dje osho ke ode [re



Idjerhe wọ vwọ ghwọku ọmọ wẹn nonẹna che djobọte otaẹtakuẹgbẹ wẹn vẹ ọ rọyen vwẹ obaro

Ọghẹnẹ].” Ra vwọ djoshọ rẹ odẹ rẹ Jihova mudiaphiyọ re vwo muọghọ kẹ Ọghẹnẹ. E vwo muọghọ okokodo kẹ oborẹ odẹ rọyen na mudiaphiyọ kugbe irhi rọyen. Wo ki se muọghọ kẹ ohwo, ku wọ riẹn obo ro roro emu wan. Ọtiọyena, ku wọ sa vverosuọ, yono mie, je mrẹ oka rẹ erere ro rhiẹromrẹ. A sa tanẹ avwanre vwo omamo rẹ aghwanre siẹrẹ e de roro kpahen oborẹ uruemu avwanre che djobọte oyerinkugbe avwanre vẹ Jihova wan, kugbe avwanre de ji brorhiẹn nene iji rọyen.

Ọrivẹ, Isẹ 18:1 tare nẹ, “Ohwo ra phiẹn ghwru [“yẹrẹ ro sioma reyọ,” NW] ri ruẹ omeru rere ọ vwọ guoghọ omamọ rẹ orhiẹn kufia.” E rhe

nomaso-o, avwanre se siomauko kẹ Jihova vẹ ihwo rọyen. Ọnana vwo jẹ phia, ofori nẹ avwanre ghwọrọ ọke vẹ ihwo re djoshọ rẹ odẹ rẹ Ọghẹnẹ re je yonron irhi rọyen. Ofori nẹ avwanre kpo uyono vwẹ Ọguan Ruvie ọkieje. A da hẹ uyono na, e jẹ e rhie ẹwẹn avwanre eje phiyọ, rere eta na vwo te ubiudu avwanre.

Vwọba, a da ta ọdavwẹ avwanre eje kẹ Jihova vwọrẹ ẹrhovwo, ke che sikẹrẹ phiyọ. (Isẹ 3:5, 6) Avwanre de rhie ẹwẹn avwanre phiyọ vwo se Bai-bol na vẹ ẹbe rẹ ukoko na, ke se vwo ẹruọ rẹ erere ro che te avwanre siẹrẹ e de ru nene, ọnana ko che mu avwanre vwo ru obo ri yowwirin. O ji fo nẹ avwanre rhiabọreyọ uchebro rẹ iniọvo ri tedje.

(Isẹ 19:20) Ọtiọyena, ukperẹ a vwọ ‘sen omamọ rẹ aghwanre eje,’ avwanre ke cha sẹro rọyen.

UKĘCHA VO YEN O CHA VWỌ KĘ ORUA MĘ?

Omamọ rẹ aghwanre sa sẹro rẹ orua. Kerẹ udje, Baibol na vuẹ aye nẹ ọ “vwẹ oma kpotọ” kẹ ọshare rọyen. (Efe. 5:33) Mavọ yen ọshare se vwo vwo ọghọ rẹ aye rọyen? Siẹrẹ ọ da vwẹ ovan vẹ ẹgba vwo ruo, ọghọ na che kri-i. Ukperẹ o vwo fi ohonre, aye rẹ ọshare tiọyena ko che muogho kẹ ọke rọ da hẹ etiyyin ọvo. Ekevuovo, ọshare na rha herọ-ọ, aye na ji che vwo ẹwẹn ro vwo muogho kẹ? Ọ cha bẹn. Ọtiọyena, ofori ọshare vwo roro kpahen obo re cha ghwa erere ogrongron rhe. O de dje omamọ rẹ ẹwẹn ọfuanfon na phia ro vwo vwo ẹguonọ vẹ uruemu esiri, ko che vwo ọghọ rẹ aye rọyen. Dedena, ofori nẹ aye rọ dia Onenikristi muogho kẹ ọshare rọyen ọkieje ọ da tobọ dianẹ ọshare na pha brabra.—Gal. 5: 22, 23.

Baibol na je tanẹ ọshare vwo ẹguonọ rẹ aye rọyen. (Efe. 5:28, 33) Rere ọshare na vwo vwo ẹguonọ kpahon ọkieje, aye na se roro nẹ ofori ro vwo si echobọ rọyen evo nu ro fori nẹ ọshare na riẹn kpahen. A sa ghene tanẹ, ọyena omamọ rẹ aghwanre? Die yen cha phia siẹrẹ ọshare na da rhe riẹn nẹ aye na djahẹn evun kẹ ọyen? Eguonọ ro vwo kpahon che kodophiyọ? Ọyena cha bẹn. Ukperẹ ọtiọyen, siẹrẹ aye na da guonọ ọke ro fori vwọ vuẹ kpahen oruchọ rọyen na vwẹ idjerhe rẹ ọghọ, oma cha vwerhen ọshare na nẹ aye rọyen, ohwo rẹ uyota. Ọke yena, ẹguonọ ro che vwo kpahon, kọ cha ganphiyọ.

Ofori nẹ emọ kerhọ rẹ esẹ vẹ ini rayen, je vwo-makpotọ kẹ ọghwọku vẹ uyono rẹ Jihova. (Efe. 6: 1, 4) Ọnana ko mudiaphiyọ nẹ emiọvwon gbe si irhi buebun vwọ kẹ emọ na? Ọ diẹ irhi rehẹ uwevwın na vẹ obo re che ru ayen siẹrẹ ayen da churchi na ọvo yen emọ na riẹ-ẹn. Ọsẹ vẹ oni ri vwo omamọ rẹ aghwanre cha chon ọmọ rayen uko vwọ riẹn oboresoro o vwo fo nẹ o nene irhi na.

Kerẹ udje, ọ da dianẹ ọmọ na yinwvaro ku ọsẹ yerẹ oni na vwo? Ovan vẹ ehwe sa dia

ophophovwe kẹ ọmọ na yerẹ nerhẹ ẹwẹn rọyen kuoron, yerẹ o mi jẹ ota ẹta. Ophu sa dia ẹwẹn rọyen, ọ da nerhẹ o siomareyo nẹ ọsẹ vẹ oni rọyen.

Emiọvwon ri vwo aghwanre che roro kpahen obore ayen ghwoke ọmọ na wan vẹ obore ọghwọku na che djobote ọmọ na ọke rọ cha obaro na. Ofori nẹ emiọvwon fobọ muophu siẹrẹ ọmọ de gbe ayen ku-u. Ọkiọvo ayen se se ọmọ na ọke ọfa, ayen vuẹ nẹ Jihova guonore nẹ o muogho kẹ ọsẹ vẹ oni rọyen rere o se vwo vwo ebruphiyo rẹ bedẹ. Eriyin na, ọmọ na de muogho kẹ ọsẹ vẹ oni rọyen, kọ cha riẹn nẹ Jihova yen o nyupho rọyen na. (Efe. 6:2, 3) Ọnana se te ubiudu rẹ ọmọ na. Ọ cha nabọ riẹn nẹ ọsẹ vẹ oni rọyen ghini vwo ọdavwẹ rọyen, ọghọ ro vwo kpahen ayen ko ji che kodophiyọ. Ọke yena, ọmọ na kọ sa yare ukęcha siẹrẹ o de hirharoku orhiẹn-ebro eghanghanre vwẹ akpeyeren rọyen.

Emiọvwon evo rhonvwa ghwoke ọmọ raye-en kidie oshọ mu ayen nẹ ọnana cha nerhẹ ivun mio-vwo ọmọ na. Ekevuovo, die yen cha phia siẹrẹ ọmọ na da ghwanre nu? Ọ cha djoshọ rẹ Jihova je mrẹ aghwanre rọ herọ e vwo nene iji rẹ Ọghẹnẹ? O che rhie ẹwẹn rọyen kẹ Jihova, gbanẹ o che siomauko kẹ vworẹ ẹwẹn?—Isẹ 13:1; 29:21.

Ọwena rọ kare ema muegbe rẹ ẹwẹn rọyen vwọ kẹ obo rọ cha kare na. Ọ diẹ o muo ruẹ vẹ ẹwẹn nẹ o che shephiyọ-ọ. Emiọvwon ri vwo aghwanre ghworọ ọke buebun vwo yono kpahen irhi rẹ Jihova, je vwẹ ayen vwo ruiruo, kọ nerhẹ ayen djoshọ rẹ odẹ rọyen. Ayen rhe siomauko kẹ Jihova vẹ ukoko roye-en, ayen se vwo aghwanre ra guonore je reyọ vwọ bon orua rayen gan.

Kedẹ kedẹ, avwanre hirharokẹ orhiẹn sansan ri se djobote akpeyeren avwanre vwẹ ikpe buebun. Ukperẹ wo vwo brorhiẹn rẹ okpakpa, fọ wo roro kpahon tavwen. Roro kpahen obo ri che nẹ obuko rọyen rhe. Yare ukęcha rẹ Jihova, je vwẹ aghwanre ro nẹ obọ rọyen rhe vwo ruiruo. E de ru ọtiọyen, ka sa tanẹ avwanre yonron omamọ rẹ aghwanre, rọ cha kẹ avwanre arhọ.—Isẹ 3: 21, 22.



Bɔn Esegbuyota Wɛn Gan Kpahlen Iphierophiyɔ Wɛn

“Esegbuyota hɛ iphierohɔ rɛ obo ri mu ohwo ɛro.”—HIB. 11:1.

A MRE vwo dje iphierophiyɔ rɛ Inenikristi rɛ uyota-a! Owɛnɛ e che kpo odjuvwu yɛrɛ a hɛ usun rɛ “igodɛ efa” na, avwanre eje rhɛro rɛ orugba rɛ ɔhɔre rɛ ɔghɛnɛ kugbe orufon rɛ odɛ rɔyen. (Jɔn 10:16; Mat. 6:9, 10) ɔnana yen iphierophiyɔ ro fori nɛ ihworakpɔ me ni ghanghanre. Avwanre eje rhɛro rɛ uve rɛ arhɔ rɛ bɛdɛ na vwɛ “idjuvwu ekpokɔ” yɛrɛ vwɛ “akpɔ” kpokɔ na. (2 Pita 3:13) Tavwen ɔke yena ki te, avwanre rhɛro rɛ ebruphiyɔ rɛ ɛwɛn ro buɛnphiyɔ, rɛ ihwo rɛ ɔghɛnɛ riavwe-rhen rɔyen.

² Nonɛna, ihwo buehun ji vwo iphierophiyɔ evo, ɛkɛvuɔvo ayen vwo ɛwɛn ivivɛ kpahlen orugba rayen. Kerɛ udje, iduduru rɛ ihwo ri phi idjogba se vwo iphierophiyɔ nɛ ayen che phikparobɔ ɛdɛ ɔvo, jɛ o mu ayen ɛro-o. ɛkɛvuɔvo, uvi rɛ esegbuyota, ɔyen iphierophiyɔ rɛ Inenikristi rɔ nabɔ “mu [ayen] ɛro” dɛn. (Hib. 11:1) Wo se roro nɛ, mavɔ yen iphierophiyɔ wɛn se vwo muwɛro dɛn? Erere vɔ yen herɔ siɛrɛ wo de vwo esegbuyota ɔngangan kpahlen iphierophiyɔ wɛn?

1, 2. (a) Idjerhe vɔ yen iphierophiyɔ rɛ Inenikristi vwɔ fɛnɛ ɔ rɛ ihwo buehun? (b) Enɔ eghanhanre vɔ yen a cha fuɛrɛn asaɔkiephana?

UNE: 81, 134

DIE YEN ɛKPAHɔNPHIYɔ WɛN?

Mavɔ yen idibo rɛ Jihova rɛ ɔke awanre vwɔ bɔn esegbuyota rayen gan?

Erɔnvwɔn vɔ yen sa ɔhɔn avwanre uko vwɔ bɔn esegbuyota avwanre gan?

Erere vɔ yen che te avwanre obɔ siɛrɛ e de vwo esegbuyota rɔ nabɔ gan?

³ Esegbuyota dię obo ra riuku roye-en; e ji vwo kpregede-e. Ohwo se vwo sięę o de rhie ubiudu royen phiyọ vwọ kę ewen ofuanfon rę Qghęęę. (Gal. 5:22) Baibol na tare nę Jihova vwo esegbuyota-a yęę kọ guọnerọ-ọ. Ọ vwọ dianę Jihova yen me vwo ęgba vę aghwanre na, o vwo emu vuọvo rọ sa nęrhę o ję ọhọre royen eruogba-a. O vwo imuęero rę orugba rę ive royen na mamọ te ędia rę vwę ęro royen, i rugba re. Kọyensorọ ọ vwọ tanę, “O re-re!” yęę i rugba re. **(Se Ẽvwophia 21: 3-6.)** E mu esegbuyota rę Inenikristi kpahen erianrięn na nę Jihova ọyen “Qghęęę rę uyota,” ro ruę ive royen eje gba ọkeneje.—Urhi 7:9.

YONO MIE IHWO RĘ ESEGBUYOTA RĘ AWANRE

⁴ Ọbe rę Hibru uyovwin 11, djunute edę rę eshare vę eya 16 ri vwo esegbuyota. Qyinkon Pol tare nę ayen vę ihwo efa buebun “se oseri rę esegbuyota rayen.” (Hib. 11:39) Ọ nabọ “mu” ayen eje ęro nę Qghęęę cha vwę ‘omọ’ rę uve na vwo mu rere o si ęvwosuọ rę Eshu no, o mi ji ru orugba rę ọhọre rę Jihova. (Jęn. 3: 15) Ihwo rę esegbuyota nana ghwuru tavwen ‘omọ’ rę uve na, Jesu Kristi, ki rhie idjerhe phiyọ vwọ kę ihwo ri che kpo odjuvwu. (Gal. 3:16) Dedena, ive rę Jihova shefia-a, ọtiọyena a cha rhọvwon ayen rhe otorakpo na rhi yerin akpeyeren ọgbagba.—Une 37:11; Aiz. 26:19; Hos. 13:14.

⁵ Ọbe rę Hibru 11:13 ta ota kpahen idi-

3. Die yen e mu esegbuyota rę Inenikristi kpahen?

4. Iphierophiyọ vọ yen eshare vę eya ri vwo esegbuyota ọke awanre niri ghanghanre?

5, 6. Die yen Ebrahim vę orua royen tenrovi, kę mavọ yen ayen vwọ sęro esegbuyota rayen? (Ni uhoho ręsosuọ na.)

bo rę Qghęęę rę ọke awanre nę, “Enana ejobi na ghwuru vwę evun rę esegbuyota rayen, yę ive re ve kę ayen na ji te ayen obọ-ọ, ękẹvuọvo rę ayen vwọ mrę ayen de yenre vwę ogboko.” Ọvo rayen yen Ebrahim. Ọ nabọ tenrovi iphierophiyọ rę akpeyeren vwę usuon rę ‘omọ’ rę uve na? Jesu kpahenphiyọ onọ yena ọke rọ vwọ ta ota kę ivwighręn royen nę, “Qsę rę ovwan Ebrahim ghọghọre nę ọye mrę ędę mę; ọ mręę ọ da ghọghọ.” (Jon 8:56) Ọtiọyen ọ je hepfa kę Sera, Aizik, Jekọp, vę ihwo efa buebun re tenrovi iphierophiyọ rę Uvie na, “ohwo rọ bonrọ kugbe ọ rọ fanrọ kę Qghęęę.”—Hib. 11:8-11.

⁶ Mavọ yen Ebrahim vę orua royen sa vwọ sęro rę esegbuyota rayen? Ọ sa dianę ayen yono kpahen Qghęęę womarę ihwo re fuevun ọke rọ wanre, emramrę, yęę ębe rę awanre rę ayen seri. Ọ rọ ma rho, oborę ayen yonori na chorọ ayen ęro-o, ękẹvuọvo ayen ni ive rę Qghęęę vę obo rọ guọnọre ghanghanre, ji roro kpahen ayen. Kidie nę ayen vwo imuęero ọgangan kpahen iphierophiyọ rayen, ihwo nana muegbe ayen vwọ rioja fikirę evun-ęfuon rayen vwọ kę Qghęęę.

⁷ Jihova kę avwanre Baibol na, a sa vwọ sęro rę esegbuyota avwanre. Ọ da dia obo re se ru, e ję avwanre se Baibol na kędę kędę rere o vwo “yovwi” kę avwanre, a je vwọ mrę “ebruphiọ.” (Une 1:1-3; **se Iruo Rę Iyinkon Na 17:11.**) Kerę idibo rę Jihova rę ọke awanre, o ji fo nę e roro kpahen ive rę Qghęęę ọkieje ji nene iji royen. Jihova kę avwanre emu rę ewen buebun womarę “odibo esiri na.” (Mat. 24:45) A da vwę ęro ọghanghanre vwo ni emu rę ewen rę Jihova vwọ kę avwanre na, ka cha hohọ ihwo rę awanre ri vwo

7. Erọnvwon vọ yen Jihova vwọ kę avwanre re sa bon esegbuyota avwanre gan, kę die yen e ru kpahen ayen?

esegbuyota, rẹ iphiẹrophiyọ rẹ Uvie na nabọ “mu” ẹro dẹn.

⁸ Ẹrhovwo je chọn idibo rẹ Ọghẹnẹ rẹ awanre uko vwọ bọn esegbuyota rayen gan. Ayen da mrẹ oborẹ Ọghẹnẹ kpahan phiyọ ẹrhovwo rayen wan, ọ bọn esegbuyota rayen gan. (Neh. 1:4, 11; Une 34:4, 15, 17; Dan. 9:19-21) Avwanre sa je ta ọdávẹ awanre eje vwọ kẹ Jihova, a vwọ riẹn nẹ o che nyo avwanre je kẹ awanre ẹgba re vwo chirakon vẹ aghọghọ. Ọ da kpahenphiyọ ẹrhovwo avwanre, ọnana nẹrhẹ esegbuyota avwanre ganphiyọ. (**Se 1 Jọn 5:14, 15.**) Rọ vwọ dianẹ esegbuyota ọyen ẹbẹre ọvo rẹ omamọ rẹ ẹwẹn ọfuanfon na, ofori nẹ avwanre “nọ” ọkie-je vwọ kẹ ẹwẹn ọfuanfon rẹ Ọghẹnẹ kirobo rẹ Jesu vuẹ avwanre.—Luk 11:9, 13.

⁹ E jẹ ẹrhovwo avwanre eje dia oyare romobọ avwanre ọvo-o. A sa kpẹvwẹ Jihova ji jiro kẹdẹ kẹdẹ fikirẹ “iruo rẹ igbunu” rọyen ri “bunọ obo re se kerí”! (Une 40:5) E jẹ ẹrhovwo rẹ avwanre ji djephia nẹ avwanre “karohọ ayen otu re hẹ uwodi, kerẹsiẹ ra da mrẹ nẹ [avwanre] vẹ ayen re gba hẹ uwodi na.” E jẹ avwanre je nẹrhovwo vwọ kẹ iniọvo avwanre rehẹ akpọje, ma rho “isun rẹ [avwanre]” yẹrẹ ekpako na. A da mrẹ oborẹ Jihova kpahan phiyọ ẹrhovwo avwanre, ọnana te avwanre ẹwẹn mamọ!—Hib. 13:3, 7.

AYEN RHỌNVWE SIOBONU ỌYỌNREGAN RAYE-EN

¹⁰ Vwẹ ọbe rẹ Hibru uyovwin 11, oyinkọn Pọl djisẹ rẹ edavwini sansan rẹ

8. Idjerhe vọ yen ẹrhovwo vwọ bọn esegbuyota avwanre gan?

9. Wọba ẹrhovwo romobọ avwanre, amono yen a sa je nẹrhovwo kẹ?

10. Udje sansan vọ yen herọ kpahen idibo rẹ Ọghẹnẹ re rhọnvwe sen ọyọnregan raye-en, kẹ die yen kẹ ayen ẹgba?

idibo rẹ Ọghẹnẹ rioja rọyen. Kerẹ udje, Pọl djunute eya ri vwo esegbuyota rẹ emọ rayen ghwuru, a da rhoma kpare emọ na vrẹn. Ọ da je ta ota kpahen ihwo re “rhọvwere nẹ esiobọ nẹ aye-en, rere ayen se vwo vrẹn kpo arhọ ri bẹdẹ.” (Hib. 11:35) Dede nẹ avwanre ghwa riẹn ihwo rẹ Pọl ta ota kpahan na-a, jẹ ihwo kerẹ Nebọt vẹ Zekaraya, e phi ayen hwe kidie ayen nyupho rẹ Ọghẹnẹ ji ru ọhọre rọyen. (1 Ivie 21:3, 15; 2 Ikun 24:20, 21) Daniẹl vẹ igbeyan rọyen nabọ vwo uphẹn rẹ “esiobọ nẹ” siẹrẹ ayen rha yọnregan. Ẹkẹvuọvo, esegbuyota ayen vwo kpahen ẹgba rẹ Ọghẹnẹ chọn ayen uko vwọ “gba unu rẹ ikpohrokpo” ji “furhie ogidierhanre.”—Hib. 11:33, 34; Dan. 3:16-18, 20, 28; 6:13, 16, 21-23.

¹¹ Fikirẹ esegbuyota, a vwẹ emraro kerẹ Maikaya vẹ Jẹrimaya vwọ “jehwẹ . . . e mu evo phihọ uwodi.” Efa kerẹ Ilaija, “suo-suo wan egbo vẹ ogo, ẹmwa vẹ igbogho rẹ akpọ na.” Ayen eje chirakon kidie ayen vwo “iphiẹrohọ rẹ obo ri mu ohwo ẹro.”—Hib. 11:1, 36-38; 1 Ivie 18:13; 22:24-27; Jer. 20:1, 2; 28:10, 11; 32:2.

¹² Pọl vwọ ta ota kpahen eya vẹ eshare sansan ri vwo esegbuyota nu, ọ da kanrunumu udje rọ ma rho, ọyehẹ Jesu Kristi. Hibru 12:2, da ta: “Fiki rẹ aghọghọ rọ hẹ obaro kẹ chiri odjadja rẹ [“urhe roja na,” NW], ọ davwerhọn rẹ omaẹvuọ na-a, o de rhi tidia oborhe rẹ ekete rẹ Ọghẹnẹ.” Vwọrẹ uyota, ofori nẹ a nabọ “roro” kpahen esegbuyota rẹ Jesu siẹrẹ e de hirharoku edavwini egangan. (**Se Hibru 12:3.**) Kerẹ Jesu, Inenikristi rẹsosuọ kerẹ odibo Antipas, rhọnvwe sen ọyọnregan

11. Edavwini vọ yen emraro evo rhiẹromrẹ fikirẹ esegbuyota rayen?

12. Ono yen udje rọ ma rho kparobọ rẹ akoe-chiro, die yen chọn rọ uko vwo chirakon?

roye-en. (Ewwo. 2:13) A cha rhovwon ayen nushi kpo odjuvwu, rọ rho vrẹ “arhọ ri bẹdẹ” rẹ idibo rẹ Ọghenẹ rẹ ọke awanre rherọ royen. (Hib. 11:35) Uvie na ton usuon phiyo ukpe rẹ 1914, omọke vwo wan nu, a da kpare ihwo re fuevun tiqye-na ra jereyo eje nushi kerẹ ihwo rẹ ewen vwo kpo odjuvwu ri che nene Jesu sun otorakpo na.—Ewwo. 20:4.

IHWỌ RẸ ESEGBUYOTA NONẸNA

13 Iduduru rẹ ihwo re ga Ọghenẹ nonẹ-

13, 14. Edawini vọ yen oniowo Rudolf Graichen hirharoku, kẹ die yen chon rọ uko vwo chirakon?

na vwerokere udje rẹ Jesu ayen vwo tenrovie iphierophiyọ rayen, ayen je rhovwan nẹ edawini guoghọ esegbuyota raye-en. Roro kpahen Rudolf Graichen re vwiere vwe Germany ukpe rẹ 1925. Ọ karophiyọ ihoho iyoyovwi rẹ ikuegbe san-san rehe Baibol na rehe igbehe rẹ uwevwun royen. O de si: “Uhoho ovo dje ubido ve omogode, emevwe ve okorhi, omọ rẹ erhuen ve okpohrokpo, ayen eje yeren vwe ufuoma; omotete yen sun ayen eje. . . . Ihoho yena cha sa chorọ ovwe ero-o.” (Aiz. 11:6-9) Oniowo Rudolf sero rẹ iphierophiyọ royen vwo kpahen iparadai na dede nẹ o rhiromre omukpahen

Wo yono mie ihwo ri vwo esegbuyota nonẹna rehe ukoko wen?

(Ni ekoreta 15, 16)



ogangan vwe abo re isodje re Nazi ve elo-
kpa re East Germany.

¹⁴ Oniowo Rudolf ji rhiromre edavwini efa, keru udje, oga re se typhus hwe oni royen vwe asan ra da vwe oja rie ihwo rohe Ravensbrück, ose royen sa sero re oyoregan roye-en, o da ghwoophiyo obo ne oye rha dia Oseri re Jihova-a. E vwo siobono nu, Rudolf da ga keru oniruo okinriarie, e de ji se kpo Isikuru re Gilead. A da vwe ne o ra ga keru imishonare vwe Chile, o da rhoma ga keru oniruo okinriarie vwe oboyin. Edavwini re oniowo na je doboji vwe etiyi-in. Oke vwo yanran na, o da rowon Patsy ro je dia imishonare, egbukpe ovo vwo wan nu, omote rayen de ghwu. Oke re aye royen vwo he egbukpe 43 ovo, o de rhe ghwu. Oniowo Rudolf chirakon re edavwini nana eje, dede ne o muoga, o je ghwoe o je ga keru okobaro okieje kugbe okpako oke re vwo gbikun re akpeyeren royen vwe *Uwevwin Orhere* re August 1, 1997, arube 20-25, o re oyibo.^[1]

¹⁵ Iseri re Jihova je ghoghoh fikire iphirophiyu rayen dede ne ayen rhiromre omukpahlen ogangan okieje. Keru udje, iniowo avwanre buehun he uwodi vwe Eritrea, Singapore, ve South Korea kidie ayen rhonvwe mu olokoo-oro kirobo re Jesu tare. (Mat. 26:52) Usun re iniowo nana yen Isaac, Negede, ve Paulos, rehe uwodi vwe Eritrea vre egbukpe 20 re! Iniowo nana rhe vwo uphen ayen vwo vwerote ese ve ini rayen re ghwoe-e, ayen sa rowoo-on, dedena ayen je sero re evun-efuon rayen dede ne ayen rioja ogangan. Opharo rayen ra mre vwe websaiti avwanre jw.org, djerephia ne ayen je sero re esegbuyota rayen kokoro-

15. Iseri re Jihova vo yen chirakon re omukpahlen nonena?

ko. Ihwo re wian vwe uwodi na tobo muoghoh ke ayen.

¹⁶ Idibo re Jihova buehun ji rhiromre oka re omukpahlen otioyen devo-o. Edavwini efa yen ayen rhiromre. Evo chirakon re obenvwe yere rioja re ofowin ve oghwooro sansan. Efa pha keru Mosis ve ihwo efa vwe Baibol na ri chukoku ewotua re ekuakua re akpo na ve otitivwe royen. Ayen honra vwosua odavwini re vwo yeren akpo nene ojevwe romoboh kugbe eguonoh re akpo na. Die yen chon ayen uko vwo ru onana? Eguonoh re ayen vwo kpahlen Jihova ve esegbuyota ogangan ayen vwo kpahlen ive royen ne o che si oshenyeh no, je vwe arho re bede bede vwo hwosa ke idibo royen vwe akpo kpokpo na.—**Se Une Re Ejiro 37:5, 7, 9, 29.**

¹⁷ Vwe uyono nana, avwanre mre obore e vwo roro kokodo kpahlen ive re Oghene ve erhovwo ene re okieje sa vwo sero re esegbuyota avwanre. Oyena koh cha chon avwanre uko vwo chirakon re edavwini, ra vwo tenroviye iphirophiyu avwanre ro naboh “mu” avwanre ero den na. Ekewuovo, Baibol na ji djise re esegbuyota kpobaro phiyo, kirobo re uyovwinrota ro vwo kpahlen onana che djephia.

16. Mavo yen esegbuyota ogangan sa vwo chon we uko?

17. Die yen orhienebro wen asaokiephana, ke die yen e che yono vwe uyovwinrota ro vwo kpahlen onana?

ETA RE ODJEFIOTOH:

[1] (ekorota 14) Ji ni uyovwinrota na “Despite Trials, My Hope Has Remained Bright” rohe *Awake!* re April 22, 2002, o gbikun re akpeyeren re Andrej Hanák ro dia Slovakia.



Vwo Esegbuyota Kpahlen Ive re Jihova

“Esegbuyota he . . . imuero re obo re jemre.”—HIB. 11:1.

UNE: 54, 125

DIE YEN EKPAHONPHIYO WEN?

Mavọ yen udje re Noa vwo chọn avwanre uko vwo rien obo ro mudiaphiyọ e vwo vwo esegbuyota?

Idjerhe vọ yen e se vwo dje esegbuyota phia?

Diesoro esegbuyota ve eguonọ vwo dia ghanghanre?

ESEGBUYOTA re Inenikristi pha ghanghanre mamọ. O dia ihworakpo eje yen vworo-o. (2 Tęsa. 3:2) Ekevuovo, Jihova ke avwanre ohwo “ovuovo kerę otie esegbuyota” ra guonre. (Rom 12:3; Gal. 5:22) Ofori ne ihwo ri vworo dje odavwaro okokodo phia.

² Jesu Kristi tare ne Ose royen rohe odjuvwu se ihwo te oma womare Omọ Royen. (Jon 6:44, 65) Esegbuyota re vwo kpahlen Jesu nerhe ohwo se vwo evwoghovwo re imwemwu royen. Onana ko rha nerhe a riavwerhen re omamọ re oyerinkugbe ve Jihova bede. (Rom 6:23) Die yen avwanre ruru ro nerhe e muwan re ebruphiyo rode nana? Kerę irumwemwu, oronvwon vuovo ro fo ke avwanre yen ughwu. (Une 103:10) Ekevuovo, Jihova mrese ne erhuvwu se ne oma avwanre rhe. Fikire eserophe royen, o de rhie ubiudu

1. Ero vọ yen avwanre vwo ni esegbuyota re Inenikristi?
- 2, 3. (a) Ebruphiyo vọ yen herọ vwo ke ohwo ro vwo esegbuyota? (b) Enọ vọ yen e che roro kpahlen asaokiephana?

avwanre phiyọ vwọ kẹ iyẹnrẹn esiri na. Ọ da nẹrhẹ avwanre rhi vwo esegbuyota kpahen Jesu vẹ iphiẹrophiyọ rẹ arhọ rẹ bẹdẹ.—**Se 1 Jọn 4:9, 10.**

³ Ẹkẹvuovo, die yen esegbuyota tobọ mudiaphiyọ? Ghwa hẹ erianriẹn ghevweghe rẹ ebruphiyọ rẹ Jihova muegbe royen vwọ kẹ avwanre? Ọ rọ ma rho, idjerhe vọ yen e se vwo dje esegbuyota phia?

“SEGBUYOTA VWẸ UDU WẸN”

⁴ Esegbuyota vrẹ a de vwọ riẹn ọhọre rẹ Ọghẹnẹ. Ọyen ẹgba ọngangan ro mu ohwo vwo yerẹn nene ọhọre rẹ Ọghẹnẹ. Esegbuyota re vwo kpahen usivwin rẹ Ọghẹnẹ yen mu ohwo vwo ghwoghwo iyẹnrẹn esiri na kẹ ihwo efa. Ọyinkọn Pọl de dje fioto: “Wo de ghine rhovwe vwẹ unu wẹn nẹ Jesu hẹ Ọrovwohwo wo de rhe segbuyota vwẹ *udu wẹn* nẹ Ọghẹnẹ kpaerọ nẹ ughwu rhe, ku wọ rhọ. Kidie *udu* ohwo vwo segbuyota kọye ọ vwọ rease, ọ me rha vwẹ unu rhovwe kọye ọ vwọ rhọ.”—Rom 10:9, 10; 2 Kọr. 4:13.

⁵ Aphro herọ-ọ, e se vwo iphiẹrophiyọ rẹ arhọ rẹ bẹdẹ vwẹ akpọ kpokpọ na siẹrẹ e de vwo esegbuyota je sẹro royen. A sa vwẹ oboesorọ a vwọ sẹro rẹ esegbuyota vwo dje oboesorọ okankọn vwọ guọnọ ame. Okankọn ra kọn phiyotọ wene ọkeneje. Okankọn tiọyena se vwioro siẹrẹ ọ rha mrẹ ame-e, ọ nabọ yovwẹn siẹrẹ ọ da mrẹ ame ọkieje. Okankọn rọ pha yoyovwin jovwo na se ghwu siẹrẹ ọ rha mrẹ ame-e. Ọtiọyen esegbuyota avwanre hepaha. O se vwioro

4. Djise rẹ oboesorọ esegbuyota vwọ vrẹ erianriẹn ghevweghe.

5. Diesorọ esegbuyota vwọ dia obo re ghanre mamọ, kẹ mavọ a sa vwọ sẹro royen? Djudje royen.

ji ghwu siẹrẹ e de no kuẹrofia. (Luk 22:32; Hib. 3:12) Jẹ, a da nabọ vwerote, “esegbuyota” avwanre kọ cha rha “rhua phiho,” kọ je cha ganphiyọ ọkieje.—2 Tẹsa. 1:3; Tai. 2:2.

OBORẸ BAIBOL NA DJISE RẸ SEGBUYOTA

⁶ Baibol na djise rẹ esegbuyota vwẹ **Hibru 11:1. (Se.)** Esegbuyota churobọ si eronvwon ivẹ re jẹ mrẹ: (1) “Iphiẹ-rohọ,” ọnana se churobọ si obo re veri nẹ ọ cha phia vwẹ obaro na, kerẹ oba rẹ umwemwu eje vẹ ẹcha rẹ akpọ kpokpọ na. (2) “Imuẹro rẹ obo re jemrẹ.” Vwẹ ẹkpo nana, ubiota rẹ Grik ra fan kpo “imuẹro” na mudiaphiyọ “obo ri djerephia” nẹ oronvwon ra mrẹ-ẹ ghine herọ dẹn. Kerẹ udje, Jihova Ọghẹnẹ, Jesu Kristi, emekashe na, vẹ obo rẹ Uvie rẹ odjuvwu na ruẹ. (Hib. 11:3) Mavọ yen e se vwo djephia nẹ avwanre vwo uvi rẹ iphiẹrophiyọ, ji vwo imuẹro rẹ eronvwon re jẹ mrẹ rehẹ Baibol na? Womarẹ ota vẹ uruemu avwanre. Ababọ rẹ enana esegbuyota avwanre je rhe gba-a.

⁷ Ọbe rẹ Hibru 11:7 kanrunumu esegbuyota rẹ Noa, ohwo rẹ “Ọghẹnẹ vwọ vuẹ . . . kpahe *obo re cha phia ra je mrẹ-ẹ*, ọ da djẹ oshọ ra kare okọ ro vwo sivwi evwruwewwi roye.” Noa dje esegbuyota royen phia ọke rọ vwọ kare okọ rode. O muẹro nẹ ihwo re dia kerẹ nọrọ kpahen oboesorọ ọ vwọ kare okọ ọrhuarho tiọyena. Noa fotovwin yerẹ ọ vuẹ ayen nẹ o te aye-en? Kakaka! Esegbuyota royen muro vwo fiudugberi ghwoghwo kẹ ihwo

6. Idjerhe ivẹ vọ yen Hibru 11:1 vwo djise rẹ esegbuyota?

7. Idjerhe vọ yen udje rẹ Noa vwọ chọn avwanre uko vwọ riẹn obo ro mudiaphiyọ re vwo vwo esegbuyota? (Ni uhoho rẹsosuọ na.)

rẹ ọke yena je kẹ ayen orhọ-esio rẹ ẹdjoeguo rẹ Ọghẹnẹ rọ cha na. Aphro herọ-ọ, Noa vwanriẹn eta rẹ Jihova vwọ kẹ ihwo na, rọ vwọ tanẹ, “Me guonọre ne me guoghọ emu ejobi nẹ akpọ na; kidie akpọ na vọnre vẹ ozighi fiki rẹ ayen; . . . Me cha vwẹ ame ku akpọ na, re ọ rhe ghworọ uvwo ejobi ri vwo ẹnwẹn rẹ arhọ re otọ rẹ odjuvwu na; kemu kemu ri enu rẹ akpọ na ejobi ko ghwu re.” Vwọba, Noa je vuẹ ayen obo re sa kẹ ayen usivwin kirobo rẹ Ọghẹnẹ vwẹ iji na vwọ kẹ nẹ, “Ko wọ cha ro evun rẹ okọ na.” Ọtiyena, Noa dje esegbuyota rọyen phia kidie a riẹnre phiyo

ohwo ro ru “aghwoghwo rẹ ọvwata.” —Jẹn. 6:13, 17, 18; 2 Pita 2:5.

⁸ Ọ sa diane e si ọbe rẹ Jems ọke rẹ ọyinkon Pọl ghwe vwo si kpahen esegbuyota nu vwẹ ọbe rẹ Hibru. Kere Pọl, Jems djere fioto nẹ uvi rẹ esegbuyota diẹ imuẹro ghevweghe-e, ọ je guonọ iruo. O de si: “Gbe dje esegbuyota wẹn ro vwo iruo-o na kẹ vwẹ, rere me rha wan oma rẹ iruo mẹ dje esegbuyota mẹ kẹ wẹ.” (Jems 2:18) Jems ji dje ofẹnẹ rọ herọ uvwre rẹ imuẹro ghevweghe vẹ obọdẹn rẹ esegbuyota. Emeka-

8. Die yen ẹwẹn ọfuanfon mu Jems vwo dje-kpahen obore uvi rẹ esegbuyota mudiaphiyọ?

Ghwoghwo iyẹnren esiri na vwẹ kuphen kuphen eje, ọnana odjephia rẹ esegbuyota wẹn
(Ni ẹkorota 12)



she re Idëbono vwo imuero ne Oghene hero, ekëvuovo ayen vwo oboden re esegbuyota-a. Koyensoro ayen vwo reyo vwosua orugba re ohore re Oghene. (Jems 2:19, 20) Vwo fene ayen, Jems da ta ota kpahen oshare ofa ro vonre ve esegbuyota, o da no ono nana: “O dia iruo re Ebrahim ruru e vwo se ovwata, ro vwo reyo Aizik omọ roye vwo ze izobo vwe enu re agbada? Wo mreere ne esegbuyota vwo ba iruo roye vwi fiki re iruo na koye a vwo mre segbuyota na vughe.” O se vwo hwe uperen muo ne esegbuyota guono iruo, Jems da ta: “Kirobo re enwen de ne ohwo o mi ghwu na, eriyin esegbuyota ro vwo iruo-o ji ghwu rhe.” —Jems 2:21-23, 26.

⁹ Omarę egbukpe ogban vwo wan nu, oyinkon Jon de si obe royen ve ileta erha. O dje odavwaro phia kpahen obore ihwo efa ri ji si Baibol na nabọ dje esegbuyota fioto wan? Jon yen ohwo ro ma reyo ubiota re Grik ra sa fan kpo “vwo esegbuyota,” vwo ruiruo usun re ihwo ri si Baibol na.

¹⁰ Kerę udje, o tare ne, “O ro se Omọ na gbuyota vwo arho ri bede na; o ro rhe mu ogho ke Omọ na-a sa mre arho-o, ekëvuovo ophu re Oghene dia uyovwi roye.” (Jon 3:36) Esegbuyota re Inenikristi churobo si re vwo nene iji re Jesu. Jon djunute eta re Jesu abọ buebun ro djerephia ne ofori ne e vwo esegbuyota okieje.—Jon 3:16; 6:29, 40; 11:25, 26; 14:1, 12.

¹¹ Mavo oma vwerhen avwanre te re Jihova vwo reyo ewen ofuanfon royen vwo dje uyota na ke avwanre je chon

9, 10. Mavo yen oyinkon Jon vwo chon avwanre uko vwo rien obo ro ghanre te e vwo vwo esegbuyota?

11. Mavo yen e se vwo dje odavwaro phia fikire uyota na re avwanre mre vughe?

avwanre uko vwo vwo esegbuyota kpahen iyenren esiri na! (**Se Luk 10:21.**) E je avwanre kpevwę Jihova okieje kidie o si avwanre te oma womare Omọ royen ro dia “Okobaro kugbe Orugba re esegbuyota re avwanre.” (Hib. 12:2) E se vwo dje odavwaro kpahen eserophe nana, ofori ne a bon esegbuyota avwanre gan okieje womare erhovwo ene ve uyono re Baibol na.—Efe. 6:18; 1 Pita 2:2.

¹² E je avwanre vwo esegbuyota kpahen ive re Jihova okieje. Ofori ne ihwo efa nabọ mre onana gbonoze. Kerę udje, okeneje yen avwanre vwo vwobọ vwe iruo aghwoghwo na ve odibo egbe. E je avwanre ji ru “emu esiri ke ihwo ejobi, marho, ke ayen otu re he evwruwevwi re esegbuyota na.” (Gal. 6:10) Avwanre je davwengba vwo “siobo ne ohwo re awanre na ve uruemu roye ejobi,” a kenoma ke kemu kemu ro sa guoghoda re ewen avwanre.—Kol. 3:5, 8-10.

ESEGBUYOTA KPAHEN OGHENE, OYEN EBERE OVO RE UCHIVWO AVWANRE

¹³ Baibol na da ta: “O dia esegbuyota-a yo epha benben re vwo ru obo ri je. Kidie ohwo kohwo ro tanę oye si kerę Oghene mi segbuyota ne o hero ne oye re hwa osa ke ayen otu re guonerọ.” (Hib. 11:6) Ota re Oghene djise re “esegbuyota” kpahen Oghene kerę ebere ovo re ‘uchivwo’ ra guonore a ke sa dia oboden re Onenikristi okieje. (Hib. 6:1) Otioyena, ko fori ne Inenikristi vwe iruemu eghanhanre efa “vwo ba esegbuyota” rayen rere ayen sa vwo “sero re oma [rayen] vwe evun re

12. Idjerhe sansan vo yen e se vwo dje esegbuyota phia?

13. Mavo yen “esegbuyota” kpahen Oghene ghanre te, die yen a vwerọ vwo dje, ke diesoro?

ęguoŋo rę Ọghęęę.”—**Se 2 Pita 1:5-7;** Jud 20, 21.

¹⁴ Inenikristi ri si Baibol na nabọ kanrunumu ọghanrovwę rę esegbuyota ki die ayen djunute abọ buebun. O vwo uwan ọfa re djunute abọ buebun tiyye-en. Ọnana ko mudiaphiyọ nę esegbuyota yen uwan rę Onenikristi rọ ma ghanre?

¹⁵ Pọl vwọ vwę esegbuyota vwọ vwanvwen ęguoŋo, ọ da ta: “Ọ da diane mi vwo eseguyota, ro se ghwie ugbe-nu, ẹkẹvuovo yi mi vwo ęguoŋo-ọ, yo męvwę ohwo diodi.” (1 Kọr. 13:2) Jesu je kanrunumu uwan ọghanghanre nana rọ dia ęguoŋo re vwo kpahen Ọghęęę, ọke rọ vwọ kpahen phiyo onọ nana: “Ọ vọ re ma rho vwę evun rę irhi na?” (Mat. 22:35-40) Ęguoŋo si iruemu efa rę Onenikristi guoŋore ba oma, ji te esegbuyota. Baibol na tare nę, “Ęguoŋo . . . se emu ejobi gbuyota.” O se ota ejobi rę Ọghęęę ta phiyo Baibol na gbuyota. —1 Kọr. 13:4, 7.

¹⁶ Fikirę ọghanrovwę rę esegbuyota vę ęguoŋo, ihwo ri si Baibol na reyọ iwan nana vwo ruiruo kugbe abọ buebun, ọke buebun vwę urhię rę ota vuovo. Pọl durhie iniọvo na nę ayen “vwę *esegbuyota* vę *ęguoŋo* ru aghighọ ku phiho.” (1 Tęsa. 5:8) Pita siri nę, “Ovwan je mrę [Jesu] dęvo-o yę ovwan *guoŋero*; dede nę ovwan je mrę dęvo-o na yę ovwan *sere gbuyota*.” (1 Pita 1:8) Jems da rha nọ ihwo ra jęreyọ na: “Ọ dia Ọghęęę ọvo re sanọ ihwo rę akpọ se nę ovwiogbere na nę e rhe dia edafe rę *esegbuyota* kugbe ireuku rę uvie ro

14, 15. Mavọ yen esegbuyota ghanre te a da vwọ vwanvwen ęguoŋo?

16, 17. Mavọ yen Baibol na reyọ esegbuyota vę ęguoŋo vwo ruiruo wan, ẹkẹvuovo ọrhọ yen ma rho, kę diesoro?

veri kę otu re *guoŋero* na?” (Jems 2:5) Jọn de rhe si: “Ọnana kọye hę urhi [rę Ọghęęę], nę avwanre *se* odę rę Ọmọ rọye Jesu Kristi *gbuyota* ra *guoŋo* ohwohwo.”—1 Jọn 3:23.

¹⁷ Dede nę esegbuyota pha ghanghanre, a rha cha guoŋo uruemu nana-a sięre a da rhe mrę orugba rę ive rę Ọghęęę kugbe iphięrophiyọ rę avwanre nu. Ẹkẹvuovo, ęguoŋo re vwo kpahen Ọghęęę vę ọrivę avwanre che vwo oba-a. Kọyensorọ Pọl vwo si nę, “Ọtiyoę na esegbuyota, iphięroho, ęguoŋo gba dia, enana erha na; ẹkẹvuovo ọ rọ marho vwę enana kę ęguoŋo.”—1 Kọr. 13:13.

ODJEPHIA RODE RĘ ESEGBUYOTA

¹⁸ Nonęna, ihwo rę Jihova dje esegbuyota phia kpahen Uvie rę Ọghęęę re vwo mu na. Ọnana nęrhę a rhe mrę iparadaisi rę ęwęn rę ihwo re vrę oduduru ęrenren hepaha nonęna. Ayen eje dje omamọ rę ęwęn ọfuanfon na phia. (Gal. 5:22, 23) Ọnana ghene odjephia rode rę uvi rę esegbuyota vę ęguoŋo rę Inenikristi!

¹⁹ Ọ dię ęgba rę ohworakpọ yen ru ọnana-a. Ọghęęę yen ruo. Iruo nana rọ vọnre vę igbevunu na hwarhię urinrin vwo rhe Jihova, rọ dia “oka ri będę ro je phoro.” (Aiz. 55:13) Vwọrę uyota, ọnana “okę rę Ọghęęę” rę avwanre vwo vwo usivwin “vwę oma rę esegbuyota.” (Ẹfe. 2:8) Iparadaisi rę ęwęn rę avwanre na che yovwin phiyo je rhophiyo ọkieje re te ọke rę otorakpọ na eje cha vwọ vọn vę ihworakpọ re gbare, re dia evwata, ri ji vwo omavwerhovwęn rọ cha dia ujiri vwọ kę odę rę Jihova będę. E je avwanre vwo esegbuyota kpahen ive rę Jihova ọkieje!

18, 19. Odjephia rode rę esegbuyota vọ yen avwanre mrę nonęna, ke ono yen vwo ujiri na?

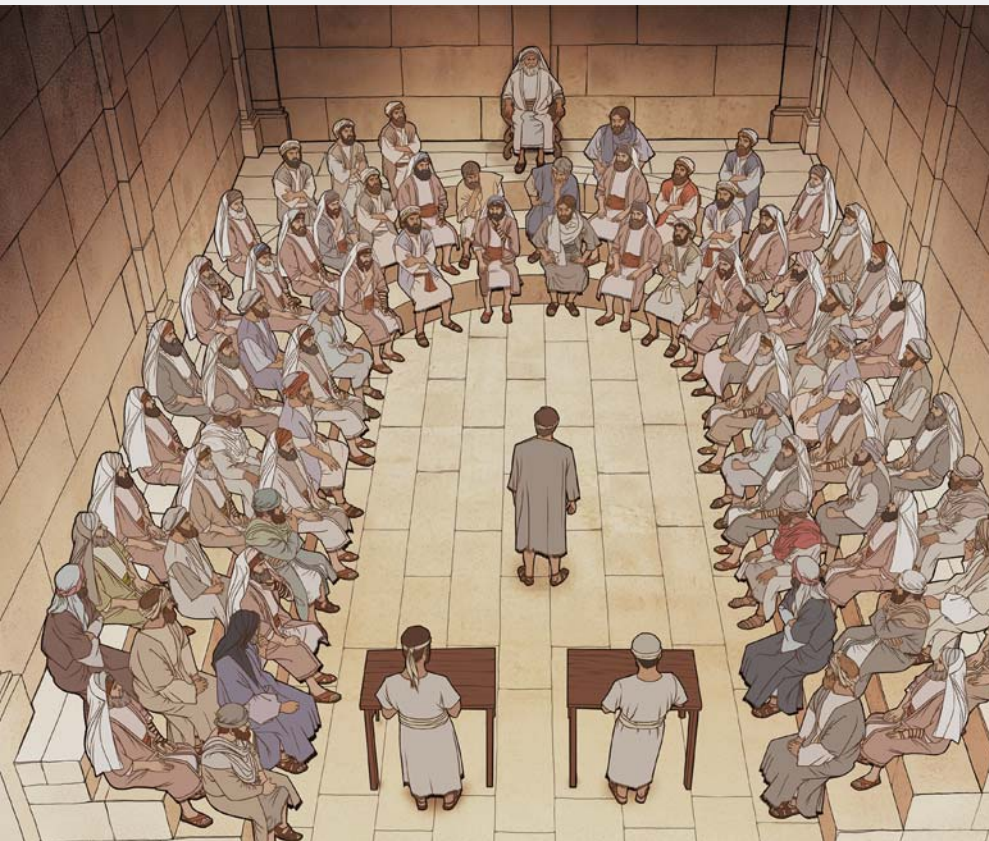
Ègba vọ yen ihwo rẹ Rom vwọ kẹ isun rẹ Ju rehe Judia vwẹ egbukpe ujin ẹsoso?

VWẸ ọke nana, ihwo rẹ Rom yen suen Judia womarẹ osun rẹ ayen vwo mu ro vwo isodje bue-bun vwẹ otọ royen. Owian rẹ osun na yen ọ vwọ reyọ osa-uyovwin mie ihwo na, je sẹro rẹ ufuma vẹ ofuvwegbe vwẹ orere na. Ihwo rẹ Rom na dobo rẹ iruemu re vwọso urhi je, ayen ji gboja kẹ kohwo kohwo rọ so okpetu. Vwọ vrẹ enana, ihwo rẹ Rom na yanje ẹdjoeguo itete ri shekpahen obo re phia vwẹ orere na kẹdẹ kẹdẹ vwọ kẹ ekpako rẹ orere na.

Aguare re se Sahẹdrin na yehẹ aguarẹ rọ ma rho rẹ ihwo rẹ Ju de guẹdjo. Aguarẹ itete efa jehẹ Judia. Ọkiqvo, aguarẹ sansan nana yen guẹdjo rẹ inogbozighi, isun rẹ Rom duvwunu phiyo-ọ.

Aguare rẹ Rom ọvo yen vwo ogangan re vwo brohien rẹ ughwu hwe inogbozighi, aguarẹ rẹ Ju vwo ogangan nana-a. Jokpare ọke rẹ aguarẹ rẹ Sahẹdrin na vwo brohien hwe Stivin, e de phio hwe.—Iruo 6:8-15; 7:54-60.

Aguare rẹ Ju na de rhi vwo ẹgba vrẹ obo ro vwo ri jovwo. Ọshare ọvo ro yono ọbe kodo re se Emil Schürer, da tane, “Dedena, usuon rẹ Rom se brohien ro je ayen eje vwẹ ọke ayen guonore, kirobo ra mrẹre ọke ayen vwo no nẹ a guonọ gbevwo usuon rayen.” A mrẹ udje rẹ onana ọke rẹ osun rọ je dia onotu ofovwin re se Kladios Laisias vwọ chocho rẹ Pọl, rọ dia ohwo rẹ Rom.—Iruo 23:26-30.



Aguare rẹ Ju re se Sahẹdrin

Ihwo ghene kọn ego phiyo aghwa rẹ ihwo ọfa vwe ọke awanre?

ITẸ rẹ Jesu rọhẹ Matiu 13:24-26, tare nẹ, “Uvie rẹ odjuvwu hohọ ohwo rọ kọn emamọ esiri pihọ udju rọye. Ekevuovo ọke rẹ ason re ihwo vwo vwerhẹ nu, ọvweghrẹ rọye da rhe kọn ego kugbe irosu na, ọ da yanran. Ọke rhi vwo te, ego na vẹ irosu na de rhi gro kugbe.” Isiebe sansan nọ enọ kpahen itẹ nana sẹ uruemu tiyona sa ghene phia, ekevuovo ebe rẹ ihwo rẹ Rom rẹ awanre djerephia nẹ ọ sa phia.

Ọbe rọ fan eta rẹ Baibol, da ta: “Ọyena umwemwu rode ra vwo kọn ego phiyo aghwa rẹ ohwo fikirẹ orukeri. A ke sa vwe urhi vwo mu fikirẹ ota nana djerephia nẹ uruemu nana phia ọkieje.” Ohwo ro yono urhi kodo re se Alastair Kerr, tare nẹ vwe ukpe rẹ 533 C.E., Osun rẹ Rom re se Justinian teyẹn ọbe re se *Digest*, rọ dia ọdjekoko rẹ urhi rẹ Rom kugbe eta rẹ ihwo re fan otọ rẹ urhi (omarẹ 100-250 C.E.). Kirobo rẹ ọbe na djere (*Digest*, 9.2.27.14), ohwo ọvo re se Ulpian rọ fan otọ rẹ urhi rionbọ kpo ẹdjoeguo ọvo rẹ ohwo rẹ Rom re se Celsus vwerote vwe ẹgbukpe ujinrin rivẹ. A kọn ego phiyo aghwa rẹ ohwo ọfa, ego na de hwe ekankon ro ohwo na. Ọbe re se *Digest* na ta ota kpahen obo ra vwo kẹ ohwo ro vwo aghwa na, ra vwo hwsa rẹ ekankon ri ghwuru na.

Oka rẹ orharhe uruemu tiyẹn sa vwo phia vwe ọke rẹ Usun rẹ Rom na, djerephia nẹ itẹ rẹ Jesu na ghene obo re phia dẹn vwe ọke yena.



Library of Congress, LC-USZ62-65381

Ọbe re se *Digest* rẹ Osun rẹ Rom Justinian siri vwe ukpe rẹ 1468 na, ọnana ọvo usun rẹ ebe buebun ri gbikun rẹ irhi ri shekpahen ẹdia sansan ọke awanre



Wọ sa danlodu rẹ imagazini nana vẹ ebe efa

Wo se ji se *New World Translation* na vwe intanẹti

Kpo www.jw.org/urh, yerẹ skani ikodu nana



wf16-10-UR 160628